

Kumbona e së Diellës

KRYEDIOQEZA METROPOLITANE SHKODËR - PULT
Nr.9/10, Shtator - Tetor 2022

SHËN AUGUSTINI (AURELIUS AUGUSTINUS HIPPONENSIS), IPESHKËV DHE MËSUES I KISHËS (354 - 430)

Më 28 gusht, Kisha e përkujton Shën Augustinin. Lindi në Tagaste, në Afrikë (Souk Ahras, Algjeria e sotme), me 13 nëntor 354. Babai ishte Patricus një pagan që pagëzohet në shtratin e vdekjes, kurse nëna Monika një krishtere e devotshëm, që rrjedh nga fiset Berbere.

Në moshën 11 vjeçare u dërgua në shkollë në Madaurus (tani M'daourouch) një qytet i vogël në Numidi 19 km në jug të Tagastes. Atje mësoi letërsinë latine dhe besimin e maniheizmin. Gjatë vitit 369 dhe 370 i lexoi veprat e Ciceronit siç ishte dialogu (Hortensius). Në moshën 17 vjeçare, shkoi në Kartagjenë për të vazhduar shkollimin në retorikë. Augustini kaloi një adoleshencë të trazuar si intelektualist ashtu edhe moralisht. Në moshën 19 vjeçar lidhet me një grua të re nga Kartagjenë për më se 13 vjet, ku kishte një djalë Adeodatus. Kurse gjatë vitit 385 e braktisë të dashurën e tij.

Gjatë viteve 383 shkoi në Romë për ta krijuar shkollën e vetë, por Augustini i zhgënjyer me shkollat romake. Pastaj e braktisë Romen dhe shkoi në Milano, ku do të takohet me Shën Ambrozin, i cili ishte një retorik i famshëm po ashtu lexon veprat e Shën Antonit abat, si dhe Shkrimin shenjtë veçanti letrën e Shën Palit drejtuar Romakëve dhe gjatë vitit 387 përqafoi fenë krishtere dhe u pagëzua së bashku me birin e tij Adeodatus-in në vigjiljen e Pashkëve (387) në Milano nga ipeshkvi Ambroz (Shën Ambrozi). Pastaj kthehet në atdheun e vetë, gjatë rrugës në Ostia të Italisë i vdiq nëna Monika (387)

Gjatë vitit 388 arrin me birin e vetë Adeodatus-in në pronën e familjes Augustinit, dhe tani i vdiq edhe biri Adeodatusi, dhe Shën Augustini e shiti pasurinë e vetë dhe ju nda të varfërve dhe skamënorve, kurse shtëpinë e vetë e ktheu në kuvend të murgjve, ku ju jep miqve të vetë. I rikthyer në atdhe, bëri një jetë asketike.

Gjatë vitit 391 shugurohet për meshtar, kurse gjatë vitit 395 është i zgjedhur ipeshkëv i Iponës, u bë shembull për grigjën e vet. Për 34 vjet e formoi me fjalimet dhe shkrimet e tij të shumta, me të cilët luftoi kundër gabimeve të kohës së tij dhe e ilustroi me mençuri fenë.

Vdiq më 28 gusht 430 në Iponë - Afrika e Veriut. Shën Augustini është ndër katërt shtyllat e kulturës së Perëndimit me: (Shën Cipriani, Shën Jeronimi, Shën Ambrozi) si dhe mësues të mëdhenj të Kishës latine.. Gjatë vitit 1298 papa Bonifaci VIII e shpall për Doktor (Mësues) i Kishës. Shën Augustini ishte një teolog dhe filozof i cili me shkrimet e veta kishte shumë ndikim në zhvillimin e krishterimit në Perëndim si edhe në filozofi neoplatonizmit. Kurse veprat e rëndësishme janë Qyteti i Hyjit dhe Rrëfimet të cilat vazhdimisht lexohen sot e kësaj dite.

Dom Nosh Gjolaj

Papa Françesku TË LEXOSH HISTORINË TËNDE	4
Papa Françesku E ARDHMJA ME EMIGRANTËT	6
Imzot Angelo Massafra OFM ZËDHËNËS TË KËRKESAVE TË PLANETIT	8
Imzot Angelo Massafra OFM PROPAGANDA FIDES	9
Moter Marjeta Gjoka MARIA NËNË DHE MODEL	11
Redaksia KAZAKISTANI, NË ZEMËR TË KONTINENTIT	14
Imzot Angelo Massafra OFM HOMELIA "ZOJA E SHKODRËS"	17
Imzot Angelo Massafra OFM KONFERENCA PËR SKËNDERBEUN	19
Imzot Angelo Massafra OFM URIMI PËR VITIN SHKOLLOR 2022-2023	21
Luigj Mila SPAÇI - NJË HISTORI E DHIMBSHME	22
Imzot Angelo Massafra OFM ADHURIMI TË HESHTUR TË PËRBASHKËT PËR UKRAINËN	24
Motër Sandra dhe M. Bardhë TA DËSHMOJMË FENË TONË, NË JETË DHE SHOQËRI TONË	25
Valentina dhe don Alberto PËRVOJË E FESË DHE SHËRBIMIT ME TË RINJTË SHQIPTARË	26
Imzot Angelo Massafra OFM TË RRITENI NË BASHKIM,	27
Valentin Lumaj NJË JETË NË SHËRBIM TË KRISHTIT	28

KUMBONA E SË DIELLËS

Viti XXXV, nr. 9/10 (559 - 560) Shtator - Tetor 2022

Revistë Fetaro-Kulturore

Drejtues

Imzot Angelo MASSAFRA

Redaksia:

Dom Nikë Ukgjini (Kryeredaktor)

Dom Vlash Palaj

Dom Gjovalin Simoni

Xhon Nika (Redaktor Teknik)

Adresa:

Arqipeshkvia Shkodër

Sheshi Gjon Pali II

Tel. 0222-42764 / Fax. 0222-43673

e-mail: n_ukgjini@yahoo.it

www.kishakatolikeshkoder.com

KRYEDIOQEZA METROPOLITANE SHKODËR - PULT

TË LEXOSH HISTORINË TËNDE DHE PRANINË E KËTYRE ELEMENTEVE “TOKSIKE”!

Audienca e Përgjithshme e Papa Françeskut
E mërkurë, 19 tetor 2022

Të dashur vëllezër dhe motra, mirë se vini dhe mirëdita!

Në katekezat e këtyre javëve po ngulmojmë mbi kushtet paraprake për të bërë një dallim të mirë. Në jetë duhet të marrim vendime, gjithmonë, dhe për të marrë vendime duhet të bëjmë një ecje, një ecje dallimi. Çdo aktivitet i rëndësishëm ka “udhëzimet” e veta që duhen ndjekur, të cilat duhen ditur në mënyrë që të prodhojnë efektet e nevojshme. Sot, ndalemi mbi një përbërës tjetër të domosdoshëm për dallimin: *historia personale* e jetës. Njohja e historisë personale të jetës është një përbërës – si të thuash – i domosdoshëm për dallimin.

Jeta jonë është “libri” më i çmuar që na është dorëzuar, një libër që për fat të keq shumë nuk e lexojnë, ose e bëjnë shumë vonë, para se të vdesin. E megjithatë, pikërisht në atë libër, ne gjejmë atë që kërkojmë më kot në mënyra të tjera. Shën Augustini, një hulumtues i madh i së vërtetës, e kuptoi këtë gjë pikërisht duke rilexuar jetën e tij, duke vërejtur në të hapat e heshtur e diskret, por përcaktues, të pranishëm së Zotit. Në fund të këtij udhëtimi ai do të rrëfejë me mahnitje: «Ti ishe brenda meje, dhe unë isha jashtë. Dhe atje të kërkoja. I deformuar, hidhesha mbi format e bukura të krijesave të tua. Ti ishe me mua, por unë nuk isha me ty» (Rrëfimet X, 27.38). Prej kësaj rridhte ftesa e tij për të kultivuar jetën e brendshme për të gjetur

atë që kërkon: «Kthehu në vetvete. E vërteta banon në njeriun e brendshëm» (La vera religione, XXXIX, 72). Kjo është një ftesë që do t’ju bëja të gjithëve, madje ia bëj edhe vetes: “Kthehu në vetvete. Lexoje jetën tënde. Lexoje veten brenda, si ka qenë rrugëtimi yt. Me qetësi. Hyr sërish në veten tënde”.

Shumë herë edhe ne kemi bërë përvojën e Augustinit, të gjendemi të burgosur nga mendime që na largojnë nga vetja, mesazhe stereotipe që na lëndojnë: për shembull, “unë nuk vlej asgjë” – dhe ti ndihesh i rënë poshtë; “mua më shkon keq gjithçka” – dhe ndihesh përtokë; “kurrë nuk do ta realizoj diçka si duhet” – dhe ndihesh përtokë, dhe kështu është jeta. Me këto fraza pesimiste që ju rrëzojnë! Të lexosh historinë tënde do të thotë të njohësh edhe praninë e këtyre elementeve “toksike”, por më pas të zgjerosh gërshetimin e historisë sate, të mësosh për të vërejtur gjëra të tjera, duke e bërë atë më të pasur, më të respektueshme për kompleksitetin, gjithashtu të arrish të kapësh mënyrat diskrete me të cilat Hyji vepron në jetën tonë. Njëherë, unë pata njohur një person për të cilin njerëzit që e njihnin thoshin se ai meritonte çmimin Nobel për negativitet: gjithçka ishte keq, gjithçka dhe gjithmonë binte poshtë. Ishte një person i hidhëruar e megjithatë kishte

shumë cilësi. Më pas ky person gjeti një person tjetër që e ndihmoi si duhet dhe, sa herë që ky ankohej për diçka, tjetri i thoshte: “Tani, për ta kompensuar, thuaj diçka të mirë për veten”. Dhe ai: “Po ..., unë e kam edhe këtë cilësi”, dhe pak nga pak e ndihmoi të ecte përpara, ta lexonte mirë jetën e tij, edhe të këqijat edhe të mirat. Duhet ta lexojmë jetën tonë, dhe kështu ne shohim gjërat që nuk janë të mira dhe gjithashtu gjërat e mira që Hyji mbjell në ne.

Kemi parë se dallimi ka një qasje *narrative* [rrëfyese]: nuk ndalet mbi veprimin e caktuar, e vendos atë në një kontekst: nga vjen ky mendim? Nga vjen kjo gjë që po ndjej tani? Ku më çon kjo që po mendoj tani? Kur e kam ndeshur më parë? A është diçka e re që më vjen tani, apo e kam ndeshur në raste të tjera? Pse është më këmbëngulës se të tjerët? Çfarë dëshiron të më thotë jeta me këtë gjë?

Rrëfimi i ngjarjeve të jetës sonë na lejon gjithashtu të kapim nuanca dhe detaje të rëndësishme, të cilat mund të rezultojnë një ndihmë e çmuar, e mbetur e fshehur deri në atë moment. Për shembull, një lexim, një shërbim, një takim, në pamje të parë të vlerësuara si pak të rëndësishme, në të ardhmen përçojnë një paqe të brendshme, përçojnë gëzimin e të jetuarit dhe sugjerojnë nisma të tjera të mira. Është e domosdoshme të ndalesh e ta njohësh këtë gjë. Të ndalosh do të thotë të njohësh: është e rëndësishme për dallimin, është një punë që mbledh ato perla të çmuara dhe të fshehura që Zoti ka shpërndarë në tokën tonë.

E mira është e fshehur, gjithmonë, sepse e mira ka cipë dhe fshihet: e mira fshihet; është e heshtur, kërkon një germim të ngadaltë dhe të vazhdueshëm. Sepse stili i Hyjit është diskret: Hyjit i pëlqen të shkojë i fshehur, me maturi, ai nuk imponohet; është si ajri që thithim, nuk e shohim por na bën të jetojmë dhe e vërejmë vetëm kur na mungon.

Të mësuarit për të rilexuar jetën personale edukon shikimin, e mpreh atë, na lejon të hetojmë mrekullitë e vogla që Hyji i mirë bën për ne, çdo ditë. Kur e marrim vesh, vëmë re drejtime të tjera të mundshme që përforcojnë shijen e brendshme, paqen dhe kreativitetin. Mbi të gjitha na bën më të lirë nga stereotipet toksike. Urtësisht është thënë se njeriu që nuk e njeh të kaluarën e vet është i dënuar ta përsërisë atë. Ngjall kureshtje: nëse ne nuk e njohim rrugën që kemi bërë, të shkuarën, e përsërisim gjithmonë, jemi rrethor. Njeriu që ecën në një rreth nuk shkon kurrë përpara, nuk ka ecje, është si qeni që kafshon bishtin, shkon gjithmonë kështu dhe përsërit gjërat.

Mund ta pyesim veten: a ia kam treguar ndonjëherë dikujt jetën time? Kjo është një

eksperiencë e bukur e të fejuarve, të cilët, kur e kanë seriozisht, flasin për jetën e tyre... Bëhet fjalë për një nga format më të bukura dhe intime të komunikimit, rrëfimi i jetës përkatëse. Na lejon të zbulojmë gjëra të panjohura deri në atë moment, të vogla dhe të thjeshta, por, sikurse thotë Ungjilli, pikërisht nga gjërat e vogla lindin gjërat e mëdha (krh. Lk 16,10).

Jetët e shenjtërve përbëjnë gjithashtu një ndihmë të çmuar për të njohur stilin e Hyjit në jetën tonë: ato na lejojnë që të familjarizohemi me mënyrën e tij të të vepruarit. Disa sjellje të shenjtërve na interpelojnë, na tregojnë domethënie të reja dhe mundësi të reja. Kështu ndodhi, për shembull, me Shën Injacin e Loyolës. Kur përshkruan zbulimin themelor të jetës së vet, ai shton një sqarim të rëndësishëm dhe thotë kështu: «Nga përvoja kishte nxjerrë përfundimin se disa mendime e linin të trishtuar, të tjera të gëzuar; dhe pak nga pak mësoi të njohte larminë e mendimeve, larminë e shpirtrave që lëviznin në të» (*Autob.*, n. 8). Të njohësh, pra, se çfarë ndodh brenda nesh, të njohësh, të jesh i vëmendshëm.

Dallimi është leximi narrativ i kohëve të mira dhe të errëta, i ngushëllimeve dhe shkretimeve që përjetojmë gjatë jetës sonë. Kur bëjmë dallim është zemra ajo që na flet për Hyjin dhe ne duhet të mësojmë për ta kuptuar gjuhën e saj. Le ta pyesim veten, në fund të ditës, për shembull: çfarë ndodhi sot në zemrën time? Disa mendojnë se të bësh këtë rrëfim të ndërgjegjes është si të bësh kontabilitet për mëkatet e bëra – bëjmë shumë – por është edhe të pyesësh veten “Çfarë ka ndodhur brenda meje, a pata gëzim? Çfarë më solli gëzim? Mbete i trishtuar? Çfarë ma solli trishtimin? Dhe kështu ne mësojmë të bëjmë dallim se çfarë ndodh brenda nesh.

TË NDËRTOJMË TË ARDHMEN ME EMIGRANTËT DHE REFUGJATËT

*Mesazhi i Atit të Shenjtë për Ditën Botërore
të Emigrantit dhe Refugjatit
(25 shtator 2022)*

*Të ndërtojmë të ardhmen me emigrantët dhe refugjatët,
«Sepse, nuk e kemi këtu qytetin e përhershëm, por kërkojmë atë të ardhshmin» (Heb 13,14)*

Të dashur vëllezër e motra!

Qëllimi i fundmë i udhëtimit tonë në botë është kërkimi i atdheut të vërtetë, mbretërisë së Hyjit të përruar nga Jezu Krishti, që do ta arrijë realizimin e plotë kur Ai të kthehet në lavdi. Mbretëria e tij nuk është plotësuar akoma, por është e pranishme në ata që e kanë pranuar shpëtimin. «Mbretëria e Hyjit është në ne. Edhe pse është akoma eskatologjik, edhe e ardhmja e botës, e njerëzimit, në të njëjtën kohë gjendet në ne».

Qyteti i ardhshëm është një «qytet me themele të palëkundshme, arkitekti dhe ndërtuesi i të cilit është Hyji» (Heb 11, 10). Projekti i tij parashikon një veprimtari ndërtimore intensive në të cilën të gjithë ne duhet të ndihemi të përfshirë në mënyre personale. Bëhet fjalë për një punë të mundimshme kthimi personal dhe transformimi të realitetit, në

mënyrë që ti përshtatemi sa më shumë planit hyjnor. Dramat e historisë na kujtojnë sesa e largët është akoma arritja e qëllimit tonë, Jerusalemit të Ri, «Tenda e Hyjit me njerëz» (Vap 21,3). Por nuk duhet të dëshpërohemi për këtë gjë. Në dritën e asaj që kemi mësuar nga trazirat e kohëve të fundit, jemi të thirrur të rinovojmë angazhimin tonë për ndërtimin e një të ardhmeje që i përgjigjet më së miri projektit të Zotit, të një bote ku të gjithë të mund të jetojnë në paqe dhe me dinjitet.

«Ne veç, sipas premtimit të tij, presim qiellin e ri dhe tokën e re, ku banon drejtësia» (2 Pj 3, 13). Drejtësia është një prej elementeve ndërtuese të Mbretërisë së Hyjit. Në kërkimin e përditshëm të vullnetit të tij, ajo ndërtohet me durim, sakrificë e vendosmëri, në mënyrë që të gjithë ata që kanë uri e etje të gihen (krh Mt 5,6). Drejtësia e Mbretërisë

kuptohet si realizimi i ligjit Hyjnor, i planit harmonik, ku, në Krishtin e vdekur dhe të ngjallur, i gjithë krijimi bëhet “gjë e mirë” dhe njerëzimi “gjë shumë e mirë” (krh Zan 1, 1-31). Në mënyrë që kjo harmoni e mrekullueshme të mbretërojë, duhet të pranojmë shpëtimin e Krishtit, Ungjillin e tij të dashurisë, në mënyrë që të zhduken pabarazitë dhe diskriminimet në botën e sotme.

Asnjë nuk duhet të jetë i përjashtuar. Projekti i tij është përfshirës në mënyrë themelore dhe vendos në qendër banorët e periferive egzistenciale. Mes tyre janë shumë emigrantë dhe refugjatë, të dëbuar dhe viktimë të shfrytëzimit. Ndërtimi i mbretërisë së Hyjit është me ta, sepse pa ta nuk do të ishte mbretëria që Hyji dëshiron. Përfshirja e personave më “të dobët” është kusht i nevojshëm për të arritur shtetësinë e plotë Hyjnore. Zoti në fakt thotë: «Ejani të bekuarit e Atit tim! Merrni në pronë Mbretërinë që u bë gati për ju që prej fillimit të botës! Sepse pata uri e më dhatë të ha, pata etje e më dhatë të pi, isha shtegtar e më përbujtët, isha i zhveshur e më veshët, i sëmurë e erdhët të më shihni, isha në burg e erdhët tek unë» (Mt 25, 34-36).

Të ndërtosh të ardhmen me emigrantët dhe refugjatët do të thotë edhe të njohësh dhe vlerësosh ndihmën që gjithsecili nga ata mund të sjellë në procesin e ndërtimit.

Më pëlqen të kem këtë qasje ndaj fenomenit të emigrimit në një vizion profetik të Isaisë, në të cilën të huajt nuk shfaqen si pushtues dhe shkatërrues, por si punëtor të gatshëm që rindërtojnë muret e reja të Jerusalemit, Jerusalem i hapur për të gjithë njerëzit (krh Is 60, 10-11).

Në të njëjtën profetësi mbërritja e të huajve shfaqet si burim pasurimi: «pasuritë e detit do të zbrazen te ti, të mirat e popujve do të vijnë te ti» (Is 60, 5). Në fakt historia na mëson se kontributi i emigrantëve dhe refugjatëve ka qenë themelor për rritjen sociale dhe ekonomike të shoqërive tona. Është edhe në ditët e sotme.

Puna e tyre, aftësia e sakrificës, rinia e tyre dhe entuziazmi pasurojnë bashkësinë që i mirëpret. Ky kontribut mund të jetë edhe më i madh nëse mbështetet nëpërmjet programeve të përshtatshme. Bëhet fjalë për një potencial shumë të lartë, i gatshëm për tu shprehur, vetëm nëse i jepet mundësia.

Banorët e Jerusalemit të ri – profetizon akoma Isaia – i mbajnë gjithmonë të hapura totalisht dyert e qytetit, që të mund të hynë të huajt me dhuratat e tyre: «Të hapura do të jenë vazhdimisht dyert e tua, jo, nuk do të mbyllen ditë as natë, që të shtihet te ti pasuria e popujve» (Is 60, 11). Prania e emigrantëve

dhe refugjatëve përfaqëson një sfidë por edhe një mundësi rritjeje kulturore dhe shpirtërore për të gjithë. Falë tyre kemi mundësinë të njohim më mirë botën dhe bukurinë e shumëllojshmërisë së saj. Mund të rritemi në aspektin njerëzor dhe të ndërtojmë një “ne” më të madhe. Në gatishmërinë reciproke krijohen hapësira të një ballafaqimi frytdhënës mes vizioneve dhe traditave të ndryshme, që i hapin mendjen perspektivave të reja. Zbulojmë gjithashtu pasurinë që përmbajnë besime dhe përshtirësi që nuk i njohim, e kjo na nxit që të thellohem në bindjet tona.

Në Jerusalemin e popujve tempulli i Zotit është bërë më i bukur nga dhuratat që vinë nga tokët e huaja: «Të gjitha grigjat e Cedarit, do të grumbullohen për ty, deshtë e Nabajotit, do të jenë në shërbim tënd; do të ngjiten si fli e pëlqyeshme mbi altarin tim dhe do ta lavdëroj Shtëpinë e Lavdisë sime.» (Is 60, 7).

Në këtë perspektivë, mbërritja e emigrantëve dhe refugjatëve katolik i ofron një jetë të re jetës kishtarë dhe bashkësisë që i pranon. Ato janë shumë herë persona që sjellin dinamika të reja gjallëruese dhe animues të celebrimeve shumë të bukura. Bashkëndarja e shprehjeve të fesë dhe devocionet e ndryshme përfaqësojnë një mundësi privilegji për të jetuar më plotësisht katolicitetin e Popullit të Hyjit.

Të dashur vëllezër e motra, kryesisht ju, te rinj! Nëse duam të bashkëpunojmë me Atin tonë qiellor për të ndërtuar të ardhmen, le ta bëjmë së bashku me vëllezërit dhe motrat emigrantë dhe refugjatë. Le ta ndërtojmë sot! Sepse e ardhmja fillon sot dhe fillon nga secili prej nesh.

Nuk mund t'u lëmë breznive të ardhshme përgjegjësinë e vendimeve që është e nevojshme të merren tani, në mënyrë që projekti i Hyjit në botë të realizohet dhe të arrijë Mbretëria e drejtësisë, vëllazërisë dhe paqes.

Lutja

*O Zot, na bëj përçues të shpresës,
që aty ku ka errësi të mbretërojë drita jote,
ku ka dorëzim të rilindë besimi në të ardhmen.*

*O Zot, na bëj mjete të drejtësisë sate,
që aty ku ka përjashtim të lulëzojë vëllazëria,
e ku ka lakmi të rritet bashkëndarja.*

*O Zot, na bëj ndërtues të Mbretërisë sate
bashke me emigrantët e refugjatët
dhe të gjithë banorët e periferive.*

*O Zot, bëj që të mësojmë sa bukur është
të jetojmë të gjithë si vëllezër e motra. Amen*

TË BËHEMI ZËDHËNËS TË KËRKESAVE TË PLANETIT!

Koha e krijimit me dt. 1 shtator-4 tetor 2022

Mesazhi i Papa Françeskut për kremtimin e Ditës Botërore të Lutjes për Kujdesin ndaj Krijimit, që do të mbahet më 1 shtator 2022, u publikua më 16 korrik, një moment i veçantë që pa vende të ndryshme të botës të prekura nga zjarret, të cilat kanë shkatërruar një pjesë të madhe të sipërfaqeve të gjelbra të planetit.

Në veçanti, Evropa jonë është përballur me një katastrofë të vërtetë mjedisore, e cila në 97% të rasteve i atribuohet dorës së njeriut. Në 27 vendet e Bashkimit Evropian, sipas një vlerësimi të fundit, zjarret kanë shkatërruar tashmë një total prej 517.881 hektarësh që nga fillimi i vitit, krahasuar me 470,359 hektarësh një vit më parë.

Gjithashtu, është shqetësues fakti që studiuesit që tani kanë filluar të hipotezojnë kalimin nga epoka jonë (antropocene) në tjetrën, të cilës i kanë dhënë tashmë emrin “pirocene”, efektet e të cilës janë të dukshme, nëse kemi parasysh se emetimet e CO2 kanë arritur nivele që planeti nuk i ka njohur që prej më shumë se 3 milionë vjetësh.

Gjithë kësaj duhet t'i shtohet dëmi i madh, dhe ndoshta ende i pallogaritshëm, që i është shkaktuar mjedisit nga konfliktet e vazhdueshme të luftës në Ukrainë, ashtu si edhe në zona të tjera të planetit. Në vitet 1960 u krijua termi “ekocid”, pikërisht pas fushatës ushtarake në Vietnam; dhe që atëherë vëmendja ndaj efekteve të luftërave në mjedis është rritur. Nuk duhet të harrojmë ndotje e rëndë të ajrit shkaktuar nga zjarri i fabrikave të naftës në Kuvajt gjatë Luftës së Gjirit (1990-1991) dhe ndotjen e tokës dhe të rrugëve ujore nga luftërat në Jemen e Siri. Ekspertët ukrainas aktualisht vlerësojnë se efektet afatgjata të këtij konflikti mund të çojnë në kancer, sëmundje të frymëmarrjes dhe vonesa në zhvillim tek fëmijët.

Por, nëse dora e njeriut është shkaku kryesor i kësaj gjendjeje, kjo gjithashtu premtion mirë pasi po kjo dorë mund t'i vendosë një kufi gjithë kësaj. Dhe pikërisht këtu Mesazhi i Atit të Shenjtë merr një rëndësi të madhe: jo një nxitje e devotshme, por një sfidë e vërtetë që u drejtohet të fuqishmëve të tokës

dhe udhëheqësve të çdo kombi (të pasur apo të varfër), secili për pjesën e tyre; si edhe apeli për qëndrime kthimi, që të jenë konkrete nga ana e të gjithë të krishterëve, në mënyrë që të jemi ajo dorë e aftë për t'i dhënë fund një shkatërrimi të shpallur.

Kështu Dita e ardhshme Botërore e Lutjes për Kujdesin ndaj Krijimit, si dhe e gjithë koha e Krijimit që do të zgjasë nga 1 shtatori deri më 4 tetor, të jetë një kohë lutjeje, por edhe një kohë e kthimit serioz të qëndrimeve dhe të zakoneve tona.

Ne, Ipeshkvijtë evropianë, i bashkohemi thirrjes së Papa Françeskut, duke i ftuar të gjithë të krishterët që të bëhen zëdhënës të këtyre kërkesave të planetit, zëri i të cilëve zbulon “*një lloj mospërkimi në zërin e krijimit. Nga njëra anë, është një këngë e ëmbël që lavdëron Krijuesin tonë të dashur; nga ana tjetër, është një klithmë e hidhur që ankohet për keqtrajtimin që po i bëjmë ne njerëzit*”.

Zoti e dëgjoftë këtë britmë dhe i dhuroftë njerëzimit një zemër të re, të aftë për dhembshuri me krejt krijimin, në mënyrë që të bëjë gjeste konkrete që u mundësojnë të gjitha krijesave të kthehen për të lavdëruar Krijuesin dhe që ne të bashkohemi në “*«korin madhështor kozmik» të krijesave të panumërta që i thurin lavde Hyjit*”.

Shkodër, më 20 gusht 2022

† Angelo Massafra O.F.M

*Arqipeshkev Metropolit Shkodër-Pult
President i Konferencës Ipeshkvore të Shqipërisë
Anëtar i Komisionit të Baritores Shoqërore të
KKIE-së*

NJË FALENDERIM TË MADHË “PROPAGANDA FIDES”

*Homelia e datës 29 tetor 2022 në Shkodër
400 vjetori i Propaganda Fide.*

Në përfundim të muajit kushtuar nga ne katolikët lutjes, ndërgjegjësimit dhe bashkëpunimit misionar kemi dashur të kujtojmë, si dhe në vende të tjera të botës, 400-vjetorin e krijimit të Kongregatës “De Propaganda Fide”, e njohur sot si Dikasteri i Ungjillizimit të Popujve.

Edhe Ati i Shenjtë Françesku e kujtoi këtë ngjarje në Mesazhin e tij që na ka drejtuar me rastin e Ditës Misionare Botërore duke përdorur këto fjalë: *“Themelimi Propaganda Fide, në vitin 1622, u motivua nga dëshira për të promovuar mandatin misionar në territore te reja. Një intuitë providence! Kongregata rezultoi vendimtare për ta bërë misionin ungjillëzues të Kishës me të vërtetë të tillë, domethënë të pavarur nga ndërhyrja e fuqive të kësaj bote, për të krijuar ato Kisha lokale që sot tregojnë kaq shumë energji. (...) I njëjti Shpirt, që drejton Kishën universale, frymëzon gjithashtu burra dhe gra të thjeshta për misione të jashtëzakonshme. Dhe kështu ndodhi që një vajzë franceze, Pauline Jaricot, themeloi Shoqatën për Përhapjen e Besimit saktësisht 200 vjet më parë; (...) Nga kjo ide brilante lindi Dita Botërore e Misionit që ne festojmë çdo vit dhe lëmoshat te mbledhur në të gjitha komunitetet është i destinuar për fondin universal me të cilin Papa mbështet veprimtarinë misionare”.*

Prej veprimit të Propaganda Fide-s ka përfutur edhe Kisha në Shqipëri që nga viti 1622 deri në vitin 2005, me dërgimin e misionarëve, me kontributin ekonomik famullitareve dhe famullive gjatë pushtimit otoman, me themelimin e Seminarit Ilirik në Fermo (Itali), me edukimin e meshtarëve për veprimin e vështirë misionar në malet e Shqipërisë dhe të Bosnjë-Hercegovinës. Meshtarët formoheshin edhe në Kolegjin e Loretos. Propaganda Fide ka kërkuar gjithmonë raportet meshtarëve shqiptarë edhe Vizitatorëve Apostolike të dërguar nga Selia e Shenjtë. Dhe pas lirisë nga vite 1991-2005 Propaganda Fide ka kontribuar shumë për ndërtimin e kishave, kuvendeve dhe strukturave të tjera.

Falë angazhimit të Propaganda Fide-s mbërritën në Shqipëri Fretërit e parë Minorë të Reformës Serafik, si misionare, dhe në Kolegjin e Romës shumë prej Martirëve tanë (jemi në ditët e

Nëntëditëshes në përgatitje të festës së tyre!) kanë përfunduar formimin e tyre meshtarak. PER KETE NJE FALENDERIM TE MADHE PROPAGANDA FIDES.

Papa i shton edhe vepra të tjera Propaganda Fide-s, si Vepra e Fëmijërisë së Shenjtë për të promovuar misionin mes fëmijëve dhe që ende sot ofron ndihmë të rëndësishme Kishës sonë në Shqipëri; Vepra e Shën Pjetrit Apostull në mbështetje të seminaristëve dhe të meshtarëve në tokat e misionit; Unioni Misionar Papnor për të sensibilizuar dhe për t'i frymëzuar për mision

meshtarët, rregulltarët dhe rregulltaret dhe krejt popullin e Hyjit. Dhe Papa Françesku e mbyll mesazhin duke thënë: *“Shpresoj që Kishat vendore të gjejnë në këto Vepra një mjet të fortë për të ushqyer shpirtin misionar në Popullin e Hyjit”.*

Vëllezër dhe motra, ne jemi kjo Kishë vendore për të cilën flet Papa Françesku; prandaj, përkujtimi i këtyre përvjetorëve të lidhur me ndërgjegjësimin dhe veprimin misionar të Kishës do të thotë kryesisht të ringjallet tek ne para së gjithash vetëdija se nëse Kisha nuk është misionare nuk mund të quhet “Kishë”: është një koncept bazë që e kam përsëritur edhe me rastin e festës së Zojës së Shkodrës dhe që duhet të bëhet gjithnjë e më shumë motivi kryesor i jetës sonë të krishterë.

Na e ka kujtuar edhe Shën Pali në leximin e parë që kemi dëgjuar: të jetosh apo të vdesësh nuk ka rëndësi; rëndësi ka që Krishti të shpallet. Fjalë të

forta që nuk lënë asnjë fije dyshimi për rëndësinë e kësaj të vërtete teologjike mbi natyrën misionare të Kishës.

Dhe përsëri, sipas mësimit të Palit apostull, kumtimi kalon përmes lavdërimit të Krishtit në trupin tonë si besimtarë: jemi ne të pagëzuarit që mbartim vulën e Krishtit në vetvete, në mënyrë që ajo të shihet prej të gjithëve. Kjo do të thotë se çfarëdo veprimi që të bëjmë, si individë apo të gjithë së bashku, si bashkësi besimtarësh, duhet të bëhet për dashuri të Krishtit dhe për lavdërimin e Krishtit.

Por që kjo të jetë e mundur, është po aq e rëndësishme që të zhvillojmë tek ne një dëshirë të madhe për Zotin, një dashuri të madhe për të, të aftë për t'i çuar jetët tona në një nivel më të lartë. Ky është kuptimi i “etjes” për të cilën na këndoi psalmi: “*Shpirti im ka etje për Hyjin e gjallë*”. Etjen për Zotin, dëshirën për Të, mund ta kuptojmë si dëshirën e të dashuruarit për të jetuar i bashkuar me të dashurën, për të pasur të njëjtat ndjenja si e dashura, për të dashur atë që ajo do. Nëse ne e duam Hyjin, do të kemi të njëjtat ndjenja dhe të njëjtën dëshirë që “*të shëlbohen të gjithë njerëzit dhe t’ia arrijnë njohjes së të vërtetës*” (1 Tim 2, 4).

Në këtë kuptim, i krishteri e zbaton në mënyrë të përsosur urdhrin e Zotit Jezus, kur - siç na mëson Ungjilli i njërës prej të dielave të kaluara - e konsideron veten një “shërbëtor të padobishëm”, domethënë pa “fitim”, pa përfitim personal, sepse fitimi i vërtetë i të krishterit është bashkimi me Zotin, duke qenë në tryezë me Të. Dhe këtu del e vërtetë edhe thënia tjetër e Jezusit: “*Lum shërbëtorët që, kur kthehet zotëria, i gjen zgjuar! Përnjëmend po ju them: ai vetë do të ngjeshet, ata do t’i ulë në tryezë do të afrohet dhe vetë do t’i shërbejë*” (Lk 12, 37). Pak a shumë kuptimi i Ungjillit të sotëm ku të përvuajturit i jepet vendi i parë nga miku i dashur që e fton të ecë

më përpara.

Jemi në mes të operacionit të gjatë dhe të rëndësishëm që Papa Françesku donte për Kishën universale, atë të Sinodit, që synon të ringjallë vetëdijen tonë se i përkasim Popullit të Zotit në mënyrë të plotë dhe aktive. Edhe ne, si Kishë e kësaj toke shqiptare e kemi pyetur veten se si është gjendja aktuale, se si po e jetojmë përkatësinë dhe pjesëmarrjen tonë në jetën dhe në Misionin e Kishës. Shumë nga ato aspekte pozitive dhe negative që u theksuan në raportet përfundimtare i kanë rrënjët në të kaluarën e popullit tonë; një të kaluar që, falë arkivave të *Propaganda Fide*-s, mund ta studiojmë për të kuptuar më mirë të tashmen tonë, edhe pse në situata të ndryshuara

historike dhe sociale.

Me fjalët e Virgjërës Mari, “*Shpirti im e madhëron Zotin...*” edhe ne sot te them: “Shpirti yne e madhëron Zotin... për të gjitha të mirat që ka bërë në Kishën tonë në Shqipëri nëpërmjet *Propaganda Fide*-s dhe për këtë kremtim.

Është një tjetër mundësi që Zoti, në mirësinë dhe provaninë e Tij, na ofron që të ri zbulojmë bukurinë e të qenit tonë të krishterë; dhe t’i lutemi me gjithë forca tona që ta plazmojmë zemrën tonë me fuqinë e Shpirtit Shenjt, që ta bëjë atë të zjarrtë me dashuri për Të, plotësisht sipas vullnësës së Tij, për ta shpëtuar mbarë njerëzimin dhe te jemi plot me zell për shpëtimin e shpirtave.

Kështu do ta shpëtojmë edhe shpirtin tonë, që më në fund do të gëzojë prej gëzimit dhe paqes së bashku me shumë vëllezër e motra, të shpëtuar si ne dhe me Zotin e tij për amshim.

Atij nderi dhe lavdia në shekuj të shekujve.

**Imzot Angelo Massafra Ofm.
Arqipeshkëv**

Moter Marjeta Gjoka

Punëtore e Vogel e Zemrave të Shenjta

MARIA NËNË DHE MODEL PËR TË KRISHTERËT

«Unë jam shërbëtorja e Zotit: Më ndodhtë siç the ti» (Lk 1, 38).

Maria dhe angazhimi historik i të krishterit

Njeriu është në kohë, jeta e tij shënohet nga vazhdimësia: fillimisht, tani e pastaj. Si një *homo viator* ai mund të arrijë në pjekuri vetëm duke ecur nëpërmjet kohës, duke e lënë veten të formohet nga ngjarjet dhe në të njëjtën kohë duke kontribuar në shpalosjen e historisë. Ai karakterizohet nga historia. Edhe i krishteri duhet të marrë përsipër përgjegjësitë e tij përballë historisë. Krishti plotësia e kohës, «por, kur erdhi koha e caktuar, Hyji dërgoi

Birin e vet, të lindur prej gruaje, të nënshtruar Ligjit» (Gal 4,4), ai i jep kuptimin përfundimtar historisë duke e shndërruar atë në historinë e shpëtimit, një varg faktesh hyjnore dhe përgjigjesh njerëzore në mënyrë që plani i Hyjit të realizohet. Jezusi i fton dishepujt e tij për një besim të gjallë dhe veprues, (krh. Mt 7,21; Lk6, 46). Nuk i thërret të jetojnë në geto (të veçuar), por të jenë kripa e tokës, drita e botës dhe majaja që fermenton masën

(krh. Mt 5, 13 – 14; 13, 33), dhe i dërgon në botë (krh. Gjn 17, 15; Mt 28, 19). Me urdhërimin e dashurisë vëllazërore ai na kërkon mohimin e egoizmit dhe të jetojmë së bashku (krh. Gjn 13, 34). Sot kuptohet se kjo dashuri e krishterë nuk mund të jetohej pa prekur strukturat e jetës shoqërore. Si marrëdhëniet ndërnjerëzore dhe profesionet e përditshme, duhet të jenë të gjallëruara nga fryma e lumturive ungjillore, edhe pse mund të prekën nga e keqja. Por ne duhet të angazhohemi që mos të mbizotërojmë tek ne e keqja por të jetë mirësia e Hyjit, ajo e cila na ndihmon që të jetojmë si të krishterë të vërtetë. Siç vihet re i krishteri ka një detyrë të vështirë sepse është i thirrur që të vihet çdo ditë përpara pyetjes, si mund të jetoj ndershmërisht në botë? Ose si të ndikoj pozitivisht në historinë e kohës sime? Mund të them me plot bindje që figura e Marisë mund të na ofrojë një paradigmë por edhe vlera me rëndësi të përhershme. Ajo na ndihmon të kuptojmë që për ne të krishterët nuk është e pamundur të jetojmë historinë e jetës sonë të përgjegjshëm duke ecur gjithmonë me hirin e Hyjit.

Maria ikonë e përgjegjësisë në historinë e botës

Ungjilli na paraqet se, Maria që nga përshëndetja e engjëllit Gabriel përvetëson një formë përgjegjësie. Në të lind personaliteti i krishterë, i cili përbëhet nga respektimi i lirë njerëzor ndaj propozimit historiko-shpëtues të Hyjit. Përgjigja e Marisë ndaj engjëllit është antropologjia e krishterë në përmbledhje. Paraqitja e saj njerëzore përjashton anulimin e individit para Zotit dhe komunitetit, njëkohësisht ven në dukje edhe lartësimin e individit. Në fakt, Maria është personi i përfshirë në një bashkësi që e gjen veten përpara Hyjit në shërbim të planit të Tij të shpëtimit, dhe në favor të njerëzve. Përshëndetja e engjëllit dhe përgjigja e fundit e Marisë lëvizin në të njëjtin drejtim. Lajmi i gëzueshëm mbi bijën e Sionit (krh. Sof 3, 14-17; Zak 2, 14; 9, 9), supozon në Marinë përfaqësuesin e popullit të zgjedhur. Sigurimi i ndihmës së veçantë nga Hyji, të përmbajtur në fjalët «Zoti është me ty» (Lk 1, 28), e vendos Marinë pranë njerëzve të mëdhenj të historisë së popullit të Izraelit. Përgjigja e Marisë, «unë jam shërbëtorja e Zotit: më ndodhtë siç the ti» (Lk 1, 38), është një formulë marrëveshjeje dhe konsensusi, mund të themi më

mirë është pranimi i aleancës. Si u përgjigj populli në terma të barabartë në besëlidhjen e malit Sinai, «mbarë populli përgjigj njëzëri: do të bëjmë gjithçka tha Zoti» (Dal 19, 8; 24, 7), pra përgjigja e besimit që ishte tipike për popullin e Izraelit në kuadrin e Besëlidhjes me Hyjin, dhe tani po i njëjti besim transpozohet në përgjigjen e Marisë. Virgjëra e përcakton veten «shërbëtorja e Zotit» duke ndjekur personazhet e mëdhenj të Besëlidhjes së Vjetër, si Abrahamin, «po atë natë aty ju dëftua Zoti dhe i tha: Unë jam Hyji i atit tënd Abrahamit. Mos u tremb, sepse unë jam me ty. Unë do të të bekoj dhe do ta shumoj farën tënde për dashuri ndaj shërbëtorit tim Abrahamit» (Zan 26, 24), si Moisiu, «[...] Moisiu: ai është njeriu i besimit në mbarë bashkësinë time» (Nr 12, 7), po kështu Davidi, «tani kështu m'i thuaj shërbëtorit tim Davidit: Kështu thotë Zoti i ushtrive: Unë të kam marrë ty prej kullotave ku ruaje grigjat për të qenë prijës mbi popullin tim Izraelin» (2 Sam 7, 8). Këto shprehje nënkuptojnë se kishin një mision të veçantë për të përmbushur, e cila nuk duhet kuptuar me një ndjenjë përulësie ose nënshtrimi, por është një formë guximi në marrjen përsipër të një përgjegjësie që mund të krahasohet me përgjigjen e Isaisë «qe, ku më ke, çomë mua» (Is 6, 8). Siç vërehet shërbëtorët e Hyjit të Besëlidhjes së Vjetër kanë kryer një detyrë të dukshme, ndërsa shërbimi që bën Maria nuk ka asgjë të dukshme me të, sepse shërbimi i saj konsiston në të qenit nëna e Jezusit duke mbetur në gjendjen e zakonshme të grave bashkëkohore. Është pikërisht në përvujtërinë dhe varfërinë e Marisë në "po^{ne}" e saj ndaj planit të Hyjit lind dashuria, dhe e bën shpresën të lulëzojë në historinë e njerëzve. Ky interpretim historiko - shpëtues i figurës së Marisë përshkon traditën e krishterë, ajo është bashkëpunëtorja e Zotit për shpëtimin e njeriut. Në të Zoti zbulon mënyrën e tij të të vepruarit me njerëzit si në një ikonë, i shpëton duke respektuar lirinë e tyre, në mënyrë që ata përgjigjen për dashuri, thirrjes së tij të dashurisë. Maria bëhet kështu tipi i personalitetit të krishterë, që nuk vepron në mënyrë pasive, por reflekton dhe merr vendime, mediton me zell për të marrë pa delegim përgjegjësinë e saj përpara Zotit dhe bashkësisë. Kur përballemi me këtë ikonë të lirisë dhe përgjegjësisë, shanset për të reduktuar qëndrimin e devotshëm ndaj Marisë në sektorin kultit bien. Maria mohon çdo alibi dhe mosangazhim përballë interpelancave dhe sfidave të historisë.

Me Marinë mësojmë të jetojmë të lirë

Një nga sfidat me të cilat përballlet shoqëria e

kohës sonë është çështja morale. Mund të them se vetëm në rigjallërimin e rrënjëve morale dhe fetare mund të shihet mundësia për të kapërcyer atë lejueshmëri të moralit të lirë, përtej së mirës dhe së keqes që premtojnë vetëm egoizëm, shtypje dhe lavdpërim të dhunës. Edhe në ditët e sotme është e nevojshme t'i referohemi Marisë në rolin e saj si nënë, si model dhe edukatore e njeriut të ri në Jezu Krishtin (krh Kol 3, 9-10), ajo me gatishmërinë e saj na ndihmon të kuptojmë që edhe ne duhet tu përgjigjemi propozimeve që Hyji na bën në jetën e përditshme. Në bashkëpunimin e saj krijues për shpëtimin e botës, Maria shfaqet si një shembull jo dekurajuese, por tërheqëse. Nëse do të paraqitej si një supergrua me vepra heroike, do të largohej nga gjendja e zakonshme e jetës njerëzore. Nuk do të ishte e imitueshme nga shumica dërrmuese e burrave dhe grave. Sepse heroizmi i Marisë është tërësisht i brendshëm, dhe konsiston në braktisjen totale të fjalës së Zotit, sado të jetë e paparashikueshme dhe kërkuese edhe ajo vetë në këtë konsistencë të qartë e ka përmbushur misionin e saj historik. Natyra paradigmatiske e Marisë e paraqet këtë aspekt pak të kuptuar nga populli i krishterë, por e dukshme në këngen e *magnificat-it* që Luka e vendos në buzët e saj (krh. Lk 1, 46-55). Maria profeteshë e besëlidhjes së re zbulon modelin transformues të ekonomisë së krishterë, në vlerën e dyfishtë të misterit të shpëtimit dhe të procesit të çlirimit. *Magnificati* është një këngë fetare që vjen nga një vizion besimi dhe një përvojë e thellë e Hyjit Shpëtimtar. Në realitet, vetëm në dritën e besimit mund të kuptojmë se si historia e shpëtimit është historia e çlirimit të së keqes në shprehjen e saj më radikale dhe përfshirja e njerëzimit në lirinë e vërtetë të bijve të Hyjit. Në fakt, Maria përjeton në jetën e saj fytyrën e vërtetë të Zotit, i Shenjt i fuqishëm, i mëshirshëm dhe besnik (krh. Lk 1, 49-50. 54-55), i cili i manifeston këto attribute duke e parë me dashuri shërbëtoreshën e tij që e shpëton atë, dhe e mbush me hire që të kishte besim për të qenë Nëna e Birit të Hyjit. Për këtë vepër të Zotit në të, Maria gëzohet dhe lavdëron Zotin Shpëtimtar, i cili e kthen shikimin e tij të mirësisë dhe promovues drejt asaj që është e vogël, e përulur dhe e përbuzur në këtë botë. Në Marinë ne admirojmë dhe pas kësaj në Krishtin, ikonën më të përsosur të lirisë dhe çlirimit të njerëzimit dhe të kozmosit (krijimit). Por duke krahasuar veprimin e Zotit në të dhe në histori, Maria zbulon aspektin tjetër të fytyrës së Zotit, kundërshtimin e tij ndaj atyre që, duke ndjekur idhujt e remë shtypin njerëzit. Fjalët e *Magnificat-it* nuk pranojnë zbutje: Zoti i rrëzon të fuqishmit nga fronet e tyre, i shpërndan krenarët, i dërgon të

pasurit duarbosh (krh. Lk 1, 51-53). Ai nuk është asnjans dhe indiferent përballë së mirës dhe së keqes, por përkundrazi mposht dhe neutralizon forcat e së keqes që kundërshtojnë planin e Tij të shpëtimit. Në Krishtin tani të pranishëm në botë marrëdhëniet midis njerëzve ndryshojnë, jo më arrogancë, krenari, pasurim, por shërbim, ndjenjë e përlulësisë së vetvetes dhe varfëri si një hapje radikale ndaj planit të Zotit. Të shikosh Marinë dhe të identifikohesh me të si një ikonë çlirimi është një mësim që ndihet veçanërisht sot nga ata që kujdesen për transformimin e shoqërisë në funksion të mbretërisë së Hyjit. Në të vërtetë përpunimi i një teologjie të lirisë dhe çlirimit, si një jehonë besnike e *Magnificat-it* të Marisë, e ruajtur në kujtesën e Kishës është një kërkesë e kohës sonë.

Liria e vërtetë ungjillore, besim të gëzueshëm në Hyjin Shpëtimtar

Nuk është e nevojshme tu japim kuptime të ndryshme fjalëve të Marisë sepse ato nuk janë fjalë tokësore por janë fjalë që i drejtohen qiellit. *Magnificati* shmang çdo ndjenjë urrejtjeje kundër egoizmit njerëzor dhe kufizohet në vëzhgimin se si Zoti, me një veprim në një nivel të thellë dhe të jashtëzakonshëm që i shpëton vëzhgimit tonë

përmbys situatat e padrejta fetare, sociale dhe etnike në favor të të devotshmëve, të varfërve të Izraelit. Jemi ende në logjikën e Besëlidhjes së Vjetër, e cila do të përsoset dhe do të tejkalohet nga Ungjilli. Hyji do t'i dojë gjithmonë shërbëtorët e tij, sepse ai kishte ardhur për shpëtimin e mëkatarëve sesa për të drejtët (krh. Mk 2,17; Mt 9, 13; Lk 5, 32). Zoti do të tregojë gjithmonë dashuri preferenciale për të varfëritë, por Ai gjithashtu do t'u bëjë thirrje të pasurve që të konvertohen dhe të jetojnë (krh. Lk 18, 14 - 17; 19, 2- 10). Hyji do të jetë besnik ndaj besëlidhjes së tij me Izraelin, por shpëtimi do të jetë i destinuar jo vetëm për hebrenjtë por për të gjithë popujt (krh. Mt 28, 19-20; Rom 3, 29; Kol 3, 11). *Magnificati* edhe me këtë zgjerim të horizonteve, zgjon të krishterët për qetësinë dhe ndërgjegjen e tyre të keqe në lidhje me të shtypurit, të varfëritë dhe të përjashtuarit. Ajo nuk e lejon veten të lëngojë në respekt, as nuk e lejon veten të rrënohet në një qëndrim neutraliteti dhe indiferentizmi përballë problemeve tragjike dhe aktuale të mjerimit dhe padrejtësisë. Përkundrazi, çdo i krishterë duhet të jetë në harmoni me Kishën, e cila e udhëhequr nga ungjilli i mëshirës dhe dashuria ndaj njeriut, dëgjon britmën që thërret drejtësinë dhe

dëshiron t'i përgjigjet me gjithë forcën e saj. Virgjëra e *Magnificat-it* na bën të ndërgjegjshëm për projektin etik që duhet të aktualizohet në kohën tonë. Maria e vendos Zotin në krye të vlerave në atributet e tij të fuqisë së mëshirës, shenjtërisë dhe besnikërisë, të zbuluara në veprimin e tij misterioz në histori. Pastaj nuhat idhujt e fshehur, fytyrat e reja të së keqes, krenarinë që na mbyllë ndaj Zotit dhe vëllezërve ndonjëherë kthehet në një ateizëm luftarak, arrogancë që krijon dhunë, robëri dhe paligjshmëri, pasurinë e kërkuar për vete dhe të përqendruar në duart e pakujt që shkakton shfrytëzimin, cenimin e lirisë personale dhe tragjedinë e urisë. Më në fund, *Magnificati* propozon në figurën e Marisë qëndrimet që duhen marrë, besim të gëzueshëm ndaj Zotit Shpëtimtar, duhet të kemi dëgjim ndaj britmës së të varfërve dhe të shtypurve, dashuri aktive dhe preferenciale për ta, nga figura e Marisë çdo i krishterë mund të mësojë që të jetë i gatshëm dhe në shërbim ndaj Zotit dhe i bashkuar me vëllezërit, që Hyji vetë na vendosë pranë gjatë udhëtimit të jetës. Është kështu që të krishterët arrijnë në një liri të vërtetë ungjillore, dhe besim të gëzueshëm në Hyjin Shpëtimtar.

KAZAKISTANI, NË ZEMËR TË KONTINENTIT TË MADH VENDI NATYROR PËR T'U TAKUAR!

*Udhëtimi apostolik i shenjtërisë së tij Papa Françesku në Kazakistan
(13 - 15 shtator 2022)*

*“Pallati i pavarësisë” (Nur-Sultan)
E enjte, 15 shtator 2022*

Të dashur vëllezër dhe motra!

Kemi ecur së bashku. Faleminderit që erdhët nga pjesë të ndryshme të botës, duke sjellë këtu pasurinë e besojmës dhe kulturës suaj. Faleminderit që i jetuat fort këto ditë bashkëndarjeje, pune dhe angazhimi në emër të dialogut, që janë edhe më të vyera në një periudhë kaq të vështirë, mbi të cilën, përveç pandemisë, rëndon edhe çmenduria e pakuptimtë e luftës. Ka shumë urrejtje dhe përçarje, shumë mungesë dialogu dhe mirëkuptimi të tjetrit: kjo, në botën e globalizuar, është edhe më e rrezikshme dhe skandaloze. Nuk mund të ecim përpara të ndërlidhur dhe të ndarë, të lidhur dhe të shqyer nga shumë pabarazi. Prandaj, faleminderit për përpjekjet që kanë për synim paqen dhe bashkimin. Faleminderit autoriteteve vendase, që na kanë pritur, duke përgatitur dhe organizuar me shumë kujdes këtë Kongres, si dhe popullatës miqësore e të guximshme të Kazakistanit, e aftë për

të përqafuar kulturat e tjera duke ruajtur historinë e vet fisnike dhe traditat e saj të çmuara. *Kiop raqmet! Bolshoe spasibo! Thank you very much!*

Vizita ime, e cila tashmë po i afrohet fundit, ka si moto “*Lajmëtarë të paqes dhe unitetit*”. Është në numrin shumë, sepse ecja është e përbashkët. Ky Kongres i shtatë, që i Tejetlarti na dha hirin për ta jetuar, ka shënuar një etapë të rëndësishme. Që nga fillimi i tij në 2003-shin, ngjarja ka pasur si model *Ditën e Lutjes për paqe në botë* e thirrur në vitin 2002 nga Gjon Pali II në Asizi, për të ripohuar kontributin pozitiv të traditave fetare në dialogun dhe harmoninë midis popujve. Pas asaj që ndodhi më 11 shtator 2001, ishte e nevojshme të reagonim, e të reagonim së bashku, ndaj klimës ndezëse drejt së cilës dhuna terroriste donte të nxiste dhe që rrezikonte ta bënte religjionin faktor konflikti. Por terrorizmi i matricës pseudo-fetare, ekstremizmi, radikalizmi, nacionalizmi i veshur me shenjtëri,

nxisin ende sot frikë dhe shqetësime kundrejt religjioneve. Kështu, në këto ditë, ka qenë provanore të gjendeshim së bashku për të ripohuar thelbin e tyre të vërtetë dhe të pamohueshëm.

Në këtë drejtim, Deklarata e Kongresit tonë pohon se ekstremizmi, radikalizmi, terrorizmi dhe çdo nxitës tjetër për urrejtje, armiqësi, dhunë dhe luftë, pavarësisht motivimit apo objektivit që ata kanë, nuk kanë të bëjnë fare me frymën e njëmendtë fetare dhe duhet të refuzohen në termat më vendimtarë të mundshëm (krh. nr. 5): të dënohen, pa “nëse” dhe pa “por”. Përveç kësaj, duke u mbështetur në faktin se i Gjithëpushtetshmi i krijoj të gjithë njerëzit të barabartë, pavarësisht nga përkatësia e tyre fetare, etnike apo shoqërore, kemi rënë dakord të pohojmë se respekti dhe mirëkuptimi i ndërsjellët duhen çmuar si thelbësorë dhe të domosdoshëm në mësimin fetar (krh. nr. 13).

Kazakistani, në zemër të kontinentit të madh dhe vendimtar aziatik, ishte vendi natyror për t'u takuar. Flamuri i tij na solli ndërmend nevojën për të ruajtur një marrëdhënie të shëndoshë midis politikës dhe fesë. Njëmend, nëse shqiponja e artë, e pranishme në flamur, kujton autoritetin tokësor, duke sjellë në kujtesë perandoritë e lashta, sfondi blu thërret ngjyrën e qiellit, transhëndencën. Prandaj, ekziston një lidhje e shëndoshë midis politikës dhe transhëndencës, një bashkëjetesë e shëndoshë që i mban fushat përkatëse të dallueshme nga njëra-tjetra. Dallim, jo konfuzion apo ndarje. “Jo” konfuzionit, për të mirën e qenies njerëzore, e cila, sikurse shqiponja, ka nevojë për një qiell të lirë për të fluturuar, një hapësirë të lirë dhe të hapur drejt pafundësisë që nuk kufizohet nga pushteti tokësor. Një transhëndencë që, nga ana tjetër, nuk duhet t'i dorëzohet tundimit për t'u shndërruar në pushtet, përndryshe qielli do të plandosej përtokë, hyjnorja e përtejme do të burgosej në të sotmen tokësore, dashuria për të afërmin në zgjedhje për palët. Pra, “jo” konfuzionit. Por “jo” edhe ndarjes mes politikës dhe transhëndencës, meqenëse aspiratat më të larta njerëzore nuk mund të përjashtohen nga jeta publike dhe t'i lihen vetëm sferës private. Prandaj, ata që dëshirojnë ta shprehin në mënyrë legjitime besojmën e tyre, të mbrohen gjithmonë dhe kudo. Sa shumë njerëz, nga na tjetër, janë ende sot të persekutuar dhe të diskriminuar për fenë e tyre! Ne u kemi kërkuar fuqimisht qeverive dhe organizatave ndërkombëtare përkatëse që të mbështesin grupet fetare dhe komunitetet etnike që kanë pësuar shkelje të të drejtave njerëzore dhe lirive themelore, dhe kanë pësuar gjithashtu dhunë prej anës së ekstremistëve dhe terroristëve, edhe si

rrjedhojë e luftërave dhe konflikteve të armatosura (krh. nr. 6). Mbi të gjitha, është e nevojshme të angazhohemi që liria fetare të mos jetë një koncept abstrakt, por një e drejtë konkrete. Le ta mbrojmë, për të gjithë, të drejtën e fesë, të drejtën për shpresë, bukuri: për Qiell. Sepse jo vetëm Kazakistani, siç shpall himni i tij, është një «diell i artë në qiell», por çdo qenie njerëzore: çdo burrë dhe grua, në unicitetin e vet të papërsëritshëm, nëse është në kontakt me hyjnoren, mund të rrezatojë një dritë të veçantë në tokë.

Prandaj, Kisha katolike, e cila nuk lodhet duke shpallur dinjitetin e pacenueshëm të çdo personi, të krijuar “në shëmbëlltyrën e Hyjit” (krh. *Zan* 1,26), beson edhe në unitetin e familjes njerëzore. Beson se «të gjithë popujt përbëjnë një bashkësi të vetme, kanë një origjinë të vetme, meqenëse Hyji bëri që mbarë gjinia njerëzore të banojë mbi krejt faqen e dheut» (Konc. II Ekum. i Vatikanit, Dek. *Nostra Aetate*, 1). Për këtë arsye, që nga fillimi i këtij Kongresi, Selia e Shenjtë, veçanërisht përmes Dikasterit për Dialogun Ndërfetar, ka marrë pjesë në mënyrë aktive. Dhe dëshiron të vazhdojë kështu: rruga e dialogut ndërfetar është një udhë e përbashkët paqeje dhe për paqen, dhe si e tillë është e nevojshme dhe pa kthim. Dialogu ndërfetar nuk është më vetëm një mundësi, ai është një shërbim urgjent dhe i pazëvendësueshëm për njerëzimin, në nderë e lavd të Krijuesit të të gjithëve.

Vëllezër, motra, duke menduar për këtë ecje të përbashkët, pyes veten: cila është pika jonë e konvergjencës? Gjon Pali II – i cili vizitoi Kazakistanin njëzet e një vjet më parë, po këtë muaj – pati pohuar se «të gjitha udhët e Kishës çojnë te njeriu» dhe se njeriu është «udha e Kishës» (Let enc. *Redemptor hominis*, 14). Sot dëshiroj të them se njeriu është gjithashtu udha e të gjitha religjioneve. Po, qenia njerëzore konkrete, e dobësuar nga pandemia, e përdhosur nga lufta, e plagosur nga indiferenca! Njeriu, një krijesë e brishtë dhe e mrekullueshme, që, «pa Krijuesin zhduket» (Kon. II Ekumenik i Vatikanit, Kusht. bar. *Gaudium et Spes*, 36) dhe pa të tjerët nuk qëndron! Para se të merrni vendime të rëndësishme, shikoni të mirën e qenies njerëzore më tepër sesa objektivat strategjike dhe ekonomike, sesa interesat kombëtare, energjetike dhe ushtarake. Për të bërë zgjedhje që janë përnjëmend të vyera, shikoni fëmijët, të rinjtë dhe të ardhmen e tyre, të moshuarit dhe urtinë e tyre, shikoni njerëzit e zakonshëm dhe nevojat e tyre reale. Ne e ngremë zërin për të klithur se personi njerëzor nuk zvogëlohet në atë që prodhon dhe fiton; që duhet pranuar dhe asnjëherë skartuar; se familja, në gjuhën kazake “foleja e

shpirtit dhe e dashurisë”, është gjiri natyror dhe i pazëvendësueshëm për t'u mbrojtur dhe promovuar në mënyrë që të rriten dhe pihen burrat dhe gratë e së nesërmes.

Urtitë e mëdha dhe religjionet janë të thirrura të dëshmojnë, për të gjitha qeniet njerëzore, ekzistencën e një trashëgimie të përbashkët shpirtërore dhe morale, e cila bazohet në dy shtylla: *transhendenca* dhe *vëllazëria*. Transhendenca, e Përtejshmja, adhurimi. Është bukur që, çdo ditë, miliona e miliona burra e gra, të moshave, kulturave dhe kushteve të ndryshme shoqërore, të mblidhen në lutje në vende të panumërta kulturi. Është forca e fshehur që e bën botën të ecë para. Pastaj tjetra, vëllazëria, afërsia: sepse askush nuk mund ta shpallë aderimin e vërtetë ndaj Krijuesit nëse nuk i do krijesat e tij. Kjo është fryma që përshkon Deklaratën e Kongresit tonë, nga e cila, në përmbyllje, dua të nënvizoj tre fjalë.

E para është sinteza e të gjithës, shprehja e një klithme zemërthyer, ëndrra dhe qëllimi i rrugëtimit tonë: *paqja! Beybitşilik, mir, peace!* Paqja është urgjente sepse çdo konflikt ushtarak apo vatër tensioni dhe konfrontimi, sot, s'mund të ketë tjetër veçse një “efekt domino” të neveritshëm dhe komprometon seriozisht sistemin e marrëdhënieve ndërkombëtare (krh. nr. 4). Por paqja «nuk është thjesht mungesa e luftës, as nuk mund të kufizohet vetëm në vendosjen e ekuilibrit të forcave kundërshtarë; ajo nuk është efekt i një sundimi despotik», por është «vepër e drejtësisë» (*Gaudium et spes*, 78). Prandaj buron nga vëllazëria, rritet përmes luftës kundër padrejtësisë dhe pabarazive, ndërtohet duke u kapur për dore me të tjerët. Ne, që besojmë në Krijuesin e të gjithëve, duhet të jemi në vijë të parë për të përhapur bashkëjetesën paqësore. Duhet ta dëshmojmë atë, ta predikojmë, ta përgjetojmë. Prandaj Deklarata u bën thirrje *liderëve* botërorë që të ndalojnë kudo konfliktet dhe gjakderdhjen dhe të braktisin retorikën agresive dhe shkatërruese (krh. nr. 7). Ju lutemi, në emër të Hyjit dhe për të mirën e njerëzimit: angazhohuni për paqen, jo për armatimet! Vetëm duke i shërbyer paqes emri juaj do të mbetet i madh në histori.

Nëse mungon paqja, kjo ndodh sepse mungon vëmendja, butësia dhe aftësia për të gjeneruar jetë. Prandaj, ajo duhet kërkuar duke përfshirë më shumë – fjala e dytë – *gruan*. Sepse gruaja i jep botës përkujdesje dhe jetë: është udhë drejt paqes. Ndaj, ne kemi mbështetur nevojën për t'ia mbrojtur dinjitetin asaj dhe për t'ia përmirësuar statusin shoqëror, meqenëse ajo është një anëtare, me të drejta të

barabarta, e familjes dhe shoqërisë (krh. nr. 23). Grave, gjithashtu, duhet t'u besohen role dhe përgjegjësi më të mëdha. Sa shumë zgjedhje vdekjeje do të shmangeshin nëse pikërisht gratë do të ishin në qendër të vendimeve! Le të angazhohemi në mënyrë që ata të respektohen, njihen dhe përfshihen më shumë.

Së fundi, fjala e tretë: *të rinjtë*. Ata janë *lajmëtarët e paqes dhe unitetit* të së sotmes dhe nesërmes. Janë ata që, më shumë se të tjerët, thërrasin paqen dhe respektin për shtëpinë e përbashkët të krijimit. Ndërsa, logjika e sundimit dhe shfrytëzimit, akaparimi i burimeve, nacionalizmat, luftërat dhe zonat me ndikim paraqesin një botë të vjetër, që të rinjtë e refuzojnë, një botë e mbyllur për ëndrrat dhe shpresat e tyre. Në të njëjtën mënyrë, fetaritë e ngurta dhe mbytëse nuk i përkasin së ardhmes, por së shkuarës. Duke menduar për brezat e rinj, këtu është pohuar rëndësia e arsimit, e cila përforcon pranimin e ndërsjellët dhe bashkëjetesën respektuese midis feve dhe kulturave (krh. nr. 21). T'u japim të rinjve mundësi arsimimi, jo armë shkatërruese! Dhe t'i dëgjojmë ata, pa pasur frikë të merremi në pyetje prej tyre. Mbi të gjitha, të ndërtojmë një botë duke menduar për ta!

Vëllezër, motra, popullata e Kazakistanit, e hapur ndaj së nesërme dhe dëshmitare e kaq shumë vuajtjeve të së kaluarës, me multifetarinë dhe multikulturalitetin e saj të jashtëzakonshëm na ofron një shembull të së ardhmes. Na fton ta ndërtojmë atë pa harruar transhendencën dhe vëllazërinë, adhurimin e Tejetlartit dhe pranimin e tjetrit. Le të vazhdojmë përpara kështu, duke ecur së bashku në tokë si bij të Qiellit, endës të shpresës dhe artizanë të harmonisë, lajmëtarë të paqes dhe unitetit!

T'IA BESOJMË VETEN NDËRMJETËSIMIT TË ZOJES SË SHKODRËS

*Homelia “Zoja e Shkodrës”
17/10/2022*

Festa e sotme ka një karakter jashtëzakonisht familjar, sepse ka të bëjë me Pajtorën e qytetit të Shkodrës dhe, aq më tepër, me këtë bashkësi famullitare. Kështu, përveç vazhdimit të kremtimit të kësaj feste tradicionale të qytetit tonë, kemi dashur të kthejmë në ditët tona edhe të vërtetën historike të së shkuarës: në fakt, kjo famulli e lidhur me kishën katedrale ka pasur gjithmonë titullin e Zojës së Shkodrës dhe, vetëm për një keqkuptim, për disa vite me radhë ajo është quajtur me emrin e Shenjtit Pajtor të dioqezës, Shën Shtjefnit protomartir.

E kremtojmë, pra, me një entuziazëm të përtërirë këtë festë për famullinë që ka rizbuluar të vërtetën historike të Pajtores së vet dhe festë e krejt qytetit, me të gjithë përbërësit e saj kishtarë: famullitë, kishat e tjera, Urdhrat dhe Kongregatat rregulltare që veprojnë këtu, laikët katolikë të Shoqatave dhe të Lëvizjeve, me apostullimin e tyre të krishterë. Me arsye mund të themi se Maria, Nëna e Kishës (një titull i bukur që Papa Françesku ka dashur që të bëhej një përkujtim liturgjik i vendosur të hënën pas Rrëshajëve), na mblodhi të gjithëve si Kishë, bashkësi e Krishtit të Ngjallur.

Jemi Kishë rreth Nënës së Zotit, ashtu si nxënësit dhe apostujt u mblodhën rreth Marisë pas Ngjalljes së Jezusit, në lutje të zjarrtë dhe me dëshirën për jetën e përbashkët dhe veprat e mëshirës. Po ju bëj një pyetje: a nuk është kjo përvoja që Papa Françesku na kërkon të bëjmë përmes kremtimit të Sinodit? Përvoja sinodale ka të bëjë me rizbulimin e ndjenjës së të qenit Kishë, të gjithë së bashku, pa ua besuar vetëm barinjve detyrën për të ndjerë krejt përgjegjësinë. Është e vërtetë shprehja: “Ose shpëtojmë bashkë, ose askush nuk shpëton!”.

Tragjedia e pandemisë na ka bërë të përjetojmë

se si, vetëm falë bashkëpunimit të të gjithëve, mund të shpëtojmë; dhe sot, përballë fantazmës së luftës, kërcënimeve që synojnë lirinë e shprehjes, mohimit të të drejtave të grave në disa pjesë të botës, dhunës gjithnjë në rritje në qytetin tonë, të cilat gjej rastin t'i dënojnë ashpër, vetëm nëse jemi të bashkuar mund të dalim prej saj dhe të rizbulojmë gëzimin e të jetuarit.

Ngushëllimi dhe forca e nxënësve dhe e apostujve të mbledhur në Çenakull ishte prania e Marisë, një prani që ngjall një ndjenjë të fortë feje, atë fe që e bënte të besonte fort në premtimin

e Zotit në Ngjallje. Dhe pas ngjalljes së Birit të saj, prania e nënës në jetën e Kishës së parë nxiste në pritjen me besim të dhuratës së Shpirtit Shpejt.

Kjo vlen edhe për ne: nuk mund dhe nuk duhet ta humbasim shpresën, por me forcën e fesë, duke qenë të bashkuar dhe duke u shtrënguar rreth Nënës së Jezusit, mund t'i kapërcejmë vështirësitë e kohës së tanishme dhe t'i hapemi shpresës për një të ardhme më të mirë për botën tonë, Evropën tonë, atdheun tonë dhe qytetin tonë. Kështu vepruan edhe baballarët tanë, të cilët, në kohë shtypjeje, qoftë edhe të kërcënuar, gjetën guximin të ecnin mbi rrënojat e Shenjtërores së Shkodrës, të sigurt për ndihmën e Marisë; ndihmë që nuk mungoi. Kështu duhet të bëjmë edhe ne!

Dhe, gjithmonë të fortë prej inkurajimit të Nënës që thotë: “Bëni çfarë ju thotë ai”, apostujt largohen nga çenakulli dhe bëhen Kishë në dalje, siç na nxit edhe sot të jemi Papa Françesku. Po jetojmë muajin kushtuar reflektimit, lutjes dhe bashkëveprimit misionar. Nuk mund ta quajmë veten 'Kishë' nëse nuk e ndiejmë këtë shtysë të Shpirtit Shenjt për të dalë, për të dëshmuar, për të shpallur me zë të lartë bukurinë që i përkasim

Krishtit. Dhe duke e bërë këtë, duhet pasur kujdes që ta bëjmë së bashku, si një bashkësi, duke identifikuar format e dëshmisë së sinqertë, domethënë që niset nga e vërteta e jetës sonë të bashkuar me Krishtin, dhe jo vetëm forma të jashtme që më pas rrezikojnë të mos ndeshen në jetën e përditshme të secilit. Duhet të jemi dëshmitarë dhe jo mësues, sepse të gjithë jemi nxënës të këmbët e të vetmit Mësues, Krishtit. Shën Pali VI thotë: “Njeriu bashkëkohor i dëgjon me më shumë dëshirë dëshmitarët, sesa mësuesit, ose nëse i dëgjon mësuesit e bën sepse ata janë dëshmitarë” (Evangelii nuntiandi, 41).

Në thelb, kjo është sinteza e Mesazhit që Papa Françesku u dërgoi të gjithë të krishterëve me rastin

e Ditës Botërore Misionare të këtij viti; mesazh që përfundon me këto fjalë shumë të forta: “Të dashur vëllezër dhe motra, vazhdoj ta ëndërroj Kishën krejt misionare dhe një stinë të re veprimi misionar për bashkësitë e krishtera. Dhe përsëris urimin e Moisiut për popullin e Hyjit në rrugën e tyre: “Eh, po të ishte e mundur që i tërë populli të profetizojë e Zoti t’ia jepte Shpirtin e vet!” (Nm 11,29). Po, sikur të ishim të gjithë ne në Kishë ashtu siç jemi për virtut të pagëzimit: profetë, dëshmitarë, misionarë të Zotit! Me fuqinë e Shpirtit Shenjt dhe deri në skajet e tokës. Mari, Mbretëreshë e misioneve, lutu për ne!”.

Vëllezër dhe motra, po kujtoj në këtë kontekst fjalët përmbyllëse të Dokumentit që Komisioni Kombëtar i Sinodit në Shqipëri ka hartuar dhe ka dorëzuar në Sekretariatit e Përgjithshëm në Vatikan. Këto janë fjalë që disi kanë të bëjnë me gjithë jetën kishtarë të popullit tonë, por në mënyrë të veçantë me kuptimin misionar. Dokumenti mbyllet kështu: “Gjëja që më së shumti ka dalë në pah dhe që përbën një mendim vërtet të fortë është forca e paragjyimit social dhe lehtësia për të deleguar përgjegjësitë personale tek të tjerët, në veçanti meshtarëve dhe baskëpunëtorëve të tyre (ky është mendimi tipik klerikal i pranishëm tek besimtarët dhe te shumë meshtarë)”.

Uroj që ju dhe unë të ecim vërtet së bashku, në kapërcimin e kësaj mendësie, duke u ndierë vërtet të gjithë bashkëpërgjegjës në zhvillimin e jetës kishtarë, duke braktisur interesat private në favor të së mirës së përbashkët.

T’ia besojmë veten ndërmjetësimit të fuqishëm të Marisë, Pajtores sonë, dhe t’i kërkojmë asaj që të marrë për ne nga Biri i saj Jezus hirin për të qenë nxënës të vërtetë të tij, gjymtyrë aktive të Kishës, misionarë të zjarrtë dhe dëshmitarë të sinqertë të Tij, të cilit i qoftë nderi dhe lavdia në shekuj të shekujve. Amen.

Zoja e Shkodrës, lutu për ne.

Imzot Angelo Massafra O.F.M.
Arqipeshkëv

“GJERGJ KASTRIOTI: MBROJTËS I QYTETËRIMIT PERËNDIMOR”

*Konferenca për Gjergj Kastriot Skënderbeun
Trento (Itali) 22 tetor 2022*

Me datën 22 tetor 2022, Imzot Angelo Massafra se bashku me Imzot Gjergj Meta Ipeshkëv i Rrëshenit, morën pjesë në ceremoninë e vendosjes së një monumenti, në Trento-Itali, kushtuar Gjergj Kastriotit-Skënderbeut. Për inaugurimin e këtij monumenti u organizua dhe një Konferencë Shkencore me temën " Gjergj Kastrioti Skënderbeu "Një Hero me Vizion Evropian ". Fjala e Imzot Angelo Massafra:

Për sa ta dua historinë dhe për sa të kem pasur mundësi këto 25 vite episkopat në tokën shqiptare të studioj në thellësi figurën e heroit kombëtar Gjergj Kastriot Skënderbeut, megjithatë nuk jam i kualifikuar që të flas me kompetencë për ekonominë politike të kohës në të cilën ai jetoi dhe punoi.

Mund ta kuptojmë veprën e Gjergj Kastriotit vetëm në kontekstin e lëvizjeve politike të gjysmës së parë të mijëvjeçarit të kaluar; lëvizje që, nga lindja në perëndim të Evropës së asaj kohe, panë ndryshimin e një ideje që kishte sunduar pothuajse për të gjithë mijëvjeçarin e parë të epokës së krishterë, domethënë universalizmin e pushtetit të centralizuar në duart e perandorit dhe të papatit.

Ishin kohë kur mosmarrëveshjet mes dy pushteteve u intensifikuan, duke nisur gradualisht atë proces që në Itali, ndoshta e fundit ndër të gjitha, do të zgjidhet me deklaratën e famshme të Camillo Benso di Cavour-it: “Kishë e lirë në një Shtet të lirë”. Prandaj, është e rëndësishme që të zhytemi në atë kontekst historik të mesjetës së vonë për të kuptuar se cili është kontributi i Skënderbeut në ndërtimin dhe në mbrojtjen e qytetërimit perëndimor ashtu siç e njohim sot dhe që është tema që na ka mbledhur sot këtu.

Lufta për pushtet midis dy yjeve të mëdhenj, diellit dhe hënës (siç i pëlqente t'i quante tomisti Dante Aligieri), perandorit dhe papës, favorizoi shumë përparimin e hordhive osmane që synonin pushtimin e Perëndimit: mungesa e unitetit është gjithmonë shkaku i humbjes për të gjithë. Nga ana tjetër, nuk mund të mohojmë se ky kontrast më vonë rezultoi i dobishëm për një ndërgjegjësim më të madh të pushtetit politik në lidhje me detyrat e tij civile dhe të atij fetar në lidhje me detyrat e tij shpirtërore.

Kështu, në fund të gjysmës së parë të mijëvjeçarit, duhej të përballeshim së bashku me mbrojtjen e një territori ku kjo vetëdije tashmë ishte arritur pothuajse plotësisht, kundër rreziqeve të një bote, asaj osmane ku edhe sot, për fat të keq, duket se është ende larg nga ndarja midis fuqisë shpirtërore dhe asaj tokësore.

Ajo grackë në Shqipëri u bë realitet kur pas vdekjes së Skënderbeut, pas vite fitoresh të mëdha në kurriz të forcave armike, ndodhi shembja e fesë së krishterë, që, shpejt (nga shekulli XVI) do të bëhej pakicë, falë edhe përfitimeve që Islami u jepte atyre që konvertoheshin, duke gjeneruar gjithashtu fenomenin e lamaranizmit apo të kriptokristianëve, myslimanëve të fasadës, por të krishterëve të besimit; por ndodhi edhe rënia e një shoqërie, e cila deri në atë moment kishte qenë në një hap me fuqitë e mëdha evropiane dhe po jetonte të njëjtat procese të de-universalizmit. E gjithë kjo pa e humbur asnjëherë kontaktin me fuqinë tokësore dhe shpirtërore, deri në atë pikë sa Gjergj Kastrioti mori titullin “difensor fidei” (mbrojtës i fesë) nga Papa.

Me vdekjen e Skënderbeut u shua edhe liria e Shqipërisë. Nën udhëheqjen e Kastriotit, shqiptarët mbrojtën jo vetëm lirinë dhe fenë e tyre, por edhe lirinë e Evropës nga pushtimi islamik.

Pra, mund të themi fare mirë se ai mbrojti jo vetëm fenë e krishterë, por edhe vlerat që ajo botë perëndimore kishte fituar gradualisht gjatë shekujve.

Por ka ende një pikë që është e rëndësishme të merret në konsideratë, pikërisht elementi sociologjik shqiptar, që Skënderbeu mishëroi dhe që përfaqëson një pikë të forcë jo të vogël. Shqipëria, ashtu si Italia në jug me Puljen dhe në veri me Venecien dhe Trenton (vend i natyrshëm kalimi për në Evropën Veriore), ka qenë gjithmonë një udhëkryq dhe një pikë thelbësore lidhjeje midis Evropës Lindore dhe asaj Perëndimore dhe gjithmonë ka pasur kontakte me të huajt, me të cilët ka krijuar marrëdhënie të përzemërta dhe bashkëpunimi të thellë.

Kjo i lejoi Gjergj Kastriotit që të vinte e të shkonte nga Italia për të çuar ose për të kërkuar ndihmë nga kolegët e tij përtej detit, përveçse nga papë të ndryshëm (*kemi një letërshkëmbim të bollshëm*) por edhe nga shumë shqiptarë të kohës, si këta të sotmit, që të transferoheshin dhe të jetonin përgjithmonë në Itali si në atdheun e tyre të dytë, duke bashkëndarë të njëjtat vlera, sepse ushqeheshin nga njëjta kulturë.

Angazhimi, pra, i Shoqatës TEUTA për ndërtimin e këtij memoriali të heroit kombëtar shqiptar nuk është thjesht çështje krenarie, por më tepër një njohje e atyre vlerave të mishëruara nga Skënderbeu dhe që shqiptarët që banojnë në Itali vazhdojnë t'i bëjnë të tyret, thellësisht të bindur se

janë pjesë e një Evrope moderne, e cila është hapur për t'i mirëpritur, e gatshme për integrimin e kulturave të kuptuara si një pasuri që duhet çmuar për rritjen dhe zhvillimin e shoqërisë.

Në fund, më lejoni të shtoj një mendim që, si ipeshkëv, nuk mund të mos e shpreh. Është e rëndësishme që të ngjitemi në shpatet e historisë për të rifituar rrënjët tona, ato të mirat që as osmanizmi dhe as komunizmi më brutal i shekullit të kaluar, që e la Shqipërinë prapa, nuk arriti t'i shkatërronte dhe të cilat sot përfaqësojnë të vetmin ilaç kundër sfidave të reja që shoqëria dikton: atë të fitimit të lehtë, të dukjes në kurriz të të qenit, të një morali të fasadës dhe të “diktaturës së re dixhitale”, e cila, shpesh e shkëputur nga potenciali pozitiv që ofron, diktohet me negativitetet e saj mbi ndërgjegjet e papërgatitura dhe të dobëta.

Janë kufij të zakonshëm si vetë ajri që thithim, si

në Shqipëri ashtu edhe në pjesën tjetër të Evropës. Ndaj dua ta mbyll fjalën time me ftesën që prej “**Atletit të Krishtit**”, siç e quajti Papa Kaliksti III, Gjergj Kastriot Skënderbeun, të marrim të njëjtit stimuj që në shërbimin tim episkopal nuk harroj kurrë që t'ua kujtoj të krishterëve shqiptarë: domethënë, që të jenë të krishterë të mirë dhe qytetarë të ndershëm, me ideale të mëdha, të jenë tharm për një shoqëri më të mirë.

Faleminderit të gjithëve për vëmendjen tuaj.

† **Angelo Massafra O.F.M.**

*Arqipeshkëv Metropolit Shkodër-Pult
President Konferencës Ipeshkvnore të Shqipërisë*

PRANIA E ZOTIT ËSHTË GARANCI QË NË MOMENTET E VËSHTIRA!

Urimi për vitin shkollor 2022-2023

Prot. Nr. 42/2022 - Tiranë, 08/09/2022

*Shumë të dashur Drejtues, mësues, bashkëpunëtorë, prindër dhe nxënës,
Zoti ju dhashtë paqe!*

Vij tek ju si President i Komisionit Kombëtar të Edukimit Katolik për t'ju shprehur mirënjohjen time për punën e madhe që bëni në dobi të edukimit të brezit të ri dhe njëkohësisht për t'ju siguruar lutjen time dhe për t'ju dhënë bekimin tim në këtë vit të ri shkollor.

Vitet që lamë pas patën plot sfida, duke filluar nga tërmeti i 2019, pandemia dhe tek lufta në Ukrainë ku në secilën prej këtyre fatkeqësive kam konstatuar me zemër të ngushëlluar përgjigjen tuaj si shkolla të rrjetit të Edukimit Katolik.

Ju bashkë si komunitete të gjalla edukative (drejtues mësues prindër dhe fëmijë) menjëherë pas tërmetit i jeni gjendur pranë shkollave më të prekura Vincenc Prendush-it dhe Shkollës Vedruna. Gjatë pandemisë ju kam parë bashkëpunues mes jush ku me ndihmën e KKEKSH, keni bërë të mundur një mësimdhënie të vazhdueshme cilësore dhe në kushte sigurie për të gjithë fëmijët.

Kur filloi lufta në Ukrainë ju kam parë përsëri të angazhuar së bashku me prindërit, aktivë në mbështetje të Ukrainës duke mbledhur dhe dërguar një shifër prej 2800 eurosh në dobi të fëmijëve të traumatizuar të Ukrainës. Këto janë shenja

konkrete që tregojnë se fantazia e dashurisë së Zotit banon në zemrat tuaja. Kjo më mbush edhe mua me shpresë për një të ardhme më vëllazërore dhe të qetë.

Edhe ky vit duket plot me sfida të llojeve të ndryshme, si për familjet si për fëmijët, ndaj ju nxis të ripërtërin shpresën në zemrat tuaja, prania e Zotit është garanci që në momentet e vështira do të na frymëzojë zgjidhje të përshtatshme sikurse Ai ka bërë deri tani me të gjithë ne, pra shpresa jonë është e themeluar në Zotin dhe jo një utopi.

Vazhdoni të edukoni një brez që shpreson, që dëshiron të rritet bashkë me të tjerët, një brez që është solidar, një brez që kërkon të mirën e përbashkët, një brez që miqësinë me Zotin e kultivon dhe e ka mbështetje në çdo moment, një brez që e do këtë tokë, gjuhën tonë, që njej e kultivon traditat më të mira: si harmoninë fetare, mikpritjen dhe solidaritetin ndaj nevojtarit.

Ndërsa ju uroj fillim të mbarë shkollor ju bekoj të gjithëve.

+ Angelo Massafra OFM

Arqipeshkëv Metropolit i Shkodër-Pult

President i Konferencës Ipeshkvnore të Shqipërisë

President i Komisionit Kombëtar të Edukimit Katolik

SPAÇI - NJË HISTORI E DHIMBSHME NJERËZORE!

Të rinjtë patën mundësi të njiheshin me historinë e burgut të Spaçit!

Nga datat 27 deri më 31 gusht 2022, Drejtësi dhe Paqe në bashkëpunim me Muzeun e Burgut të Spaçit dhe me mbështetjen e Renovabis, Maximilian Kolbe dhe Ministrisë së Jashtme Gjermane, ashtu si edhe 3 vite më pare, organizuan në Spaç, Kampin Veror Ndërkombëtar, me pjesëmarrjen e të rinjve të ardhur nga 4 vende të ndryshme Evropiane si Gjermania, Gjeorgjia, Lituania dhe Shqipëria.

Aktiviteti u hap në Tiranë me datë 27 gusht, ku të rinjtë patën mundësi të njiheshin me njëri-tjetrin por edhe me historinë e Shqipërisë gjatë periudhës

së regjimit komunist, të prezantuar nga Z. Pjerin Mirdita dhe Zj. Ardita Repishti, në praninë edhe të Nuncit apostolik, Shkëlqesisë së Tij Mons. Luigi Bonazzi si përfaqësuesi i Aqipeshkvisë Tiranë-Durrës Monsinor Henricus Veldkamp. Po atë ditë u realizua një vizitë e organizuar në Bunk'Art 2.

Të nesërmen u vijua në Spaç, për të qëndruar atje për 3 ditë. Gjatë kësaj kohe, të rinjtë patën mundësi të njiheshin me historinë e burgut të Spaçit por edhe me historitë e dhimbshme njerëzore të të burgosurve dhe pikërisht tre nga ish të burgosurit e Spaçit, z. Zenel Drangu, z. Angjelin Daberdaku dhe

z. Xhavit Lohja, të cilët ishin pjesë kryesore e aktivitetit. Ata rrëfyn historitë e tyre personale duke nxitur kureshtjen e të rinjve të cilët nuk i kursyen pyetjet për ta.

Një pjesë tjetër e rëndësishme ishte edhe pastrimi i ambienteve të burgut nga shkurret dhe mbetjet e tjera, kjo në shenjë respekti të atyre që në atë burg dhe për shkak të punës së detyrueshme në minierën e bakrit, humbën pjesën më të bukur të rinisë së tyre dhe shpeshherë edhe jetën.

Dita e fundit e aktivitetit iu kushtua familjarëve të ish të burgosurve të Spaçit.

Për të përkujtuar dhe nderuar vuajtjet dhe sakrificat e tyre, një ecje simbolike në formën e pelegrinazhit u organizua. Në këtë ecje mori pjesë edhe Shkëlqesisë e Tij, imzot Angelo Massafra, i cili u lut për familjarët e ish të burgosurve të Spaçit.

Gjithashtu, në fund të këtij eventi, Ai doli me një propozim dhe kërkesë; Ai iu drejtua të pranishmëve që vini nga vende të ndryshme, që të ndikonin tek organizatat që ata përfaqësonin, në dhënien e një kontributi financiar për rrethimin e ish burgut të Spaçit. Ai deklaroi se menjëherë ofron për këtë projekt shumën njëmijë euro e cila nga kursimet e Tij.

Në vazhdim, pjesëmarrësit, vijuan udhëtimin për në Shkodër, ku u vizitua monumenti kushtuar viktimave të persekutimit komunist. Gjithashtu u vizitua edhe Muzeu Dioqezan, i cili kishte në qendër të tij persekutimin komunist në aspektin fetar, për ta mbyllur me një darkë në Bar-Restorant Tradita, ku u shpërndanë edhe certifikatat e pjesëmarrjes.

Përgatiti:Luigi Mila

ADHURIMI TË HESHTUR TË PËRBASHKËT PËR UKRAINËN

Prot. N. 38/2022

Shkodër, më 1 shtator 2022

Lënda: Ditë adhurimi dhe lutjeje për Ukrainën,
më 14 shtator 2022

Shumë të dashur Ipeshkvij,
Shumë të dashur Meshtarë, Rregulltarë e
Rregulltare,

Shumë të dashur besimtarë të gjithë!

Më 6 korrik 2022, Presidenti i Këshillit të Konferencave Ipeshkvnore Evropiane (KKIE), Shkëlqesia e tij shumë e nderuar Imzot Gintaras Grusas, Arqipeshkëv i Vilniusit, u ka drejtuar një ftesë të gjitha Konferencave Ipeshkvnore Evropiane për të kremtuar më 14 shtator 2022, në festën e Lartësimit të Kryqit, një ditë lutjeje dhe “Adhurimi të heshtur të përbashkët” për Ukrainën.

Ju njoftoj se i jam përgjigjur pozitivisht Presidentit, duke i konfirmuar se Kisha jonë në Shqipëri do të marrë pjesë në këtë nismë, ashtu si

gjatë Kreshmës kemi marrë pjesë në të ashtuquajturin “Zinxhiri i Meshës”, kur çdo ditë, me turne, të gjitha Konferencat Rajonale të Evropës kanë ofruar sakrificën e Meshës së shenjtë për këtë qëllim.

Prandaj, me këtë letër ju ftoj të gjithëve që më 14 shtator, në festën e Lartësimit të Kryqit, të kremtoni Ditën e lutjes dhe të adhurimit të të Shenjtërueshmit Sakrament, duke kërkuar mirësinë hyjnore që me të vërtetë të lindin ndjenja paqeje dhe t'i jepet fund çdo konflikti, jo vetëm në Ukrainë, por edhe në çdo cep të botës ku ende luftohet.

Virgjëra Mari, e fortë dhe e guximshme rrëzë Kryqit, i mbështet lutjen tonë.

Faleminderit për përgjigjen tuaj bujare ndaj kësaj ftese. Zoti na bekoftë me dhuratën e paqes.

† **Angelo Massafra O.F.M.**

*Arqipeshkëv Metropolit i Shkodër-Pultit
President i Konferencës Ipeshkvnore të
Shqipërisë*

TA DËSHMOJMË FENË TONË, NË JETË DHE SHOQËRI TONË!

*Mision në zonën në lagjen Mark Lula
Fusha e Druve, Shkodër*

Ka një vit që, Motrat Françeskane të Krishtit Mbret, morëm angazhimin baritorë në periferi të Shkodra, zona e “Fusha e Druve”.

Kjo zonë është e përbërë nga grupe pallatesh të ndërtuara gjatë periudhës komuniste por ka shumë shtëpi të ndërtuara nga familje të ardhura nga zona të ndryshme malore.

Pas mbylljes së angazhimeve vjetore të Kopshtit parashkollor që ndodhet në shtëpinë tonë po në këtë zonë, bashkë me famullitarin e Kishës së “Zoja Ruzarë”, Arra e Madhe, më Atë Aurel Gjerka, menduam që muajin e Korrikut të ia kushtonim vizitave të familjeve dhe organizimin e një kampi veror ditor për fëmijët që ndodhen në këtë zonë.

Neve, na u bashkuan dy diakonat e urdhrë Françeskan Minorë po ashtu dhe disa të rinjë nga Italia (Calabria) që ishin në mision në këtë famull.

Gjatë këtyre vizitave bëmë regjistrimin e familjeve ku mes të cilëve kemi parë shumë persona, të rritur apo fëmijë, nuk kishin sakramentët përkatëse.

Duke pasur dhe bashkëpunimin e këtyre personave kemi filluar katekezën për marrjen e sakramentëve si për çiftet e reja po ashtu edhe për fëmijët.

Përveç katekezës, me fëmijët nga mosha 6- 15 vjeç kemi organizuar lojëra të ndryshme. Gjatë zhvillimit të këtyre lojërave në fillim kishim shumë pak fëmijë por pas disa ditëve na u bashkuan rreth

50 fëmijë ku dhe lindi nevoja të organizoheshim me grupin edhe më shumë.

Me datën 30 Korrik grupit tonë iu bashkua edhe Arqipeshkvi i ynë, Imzot Angelo Massafrà ku dhe i cili na kremtoj Meshën e Shenjtë për të gjithë ne.

Në predikimin e Tij, Imzot Massafrà i nxit të rinjtë për të qenë me guximtar dhe që të jenë dëshmitarë të Jezu Krishtit, të dëshmojmë fenë tonë, misionin tonë e jetën tonë në një shoqëri që po humbet shumë vlerat themelore të jetës.

Të rriturve u dha një detyrë që të marrin më shumë angazhim për të jetuar e shpallur mesazhin e jetës krishtere në familjet, bashkimin paqen e harmonin bashkimi dhe harmoninë që të jenë një shembull sa më i mirë për fëmijët e tyre.

Në fund i lutemi Zotit që të na japë Hirit e Tija të përkushtohemi sa më shumë në këtë zonë baritore, që mund të shpallim Ungjillin e me shpresën që Ai na jep të mund të jemi sa më afër këtyre familjeve e sidomos atyre që janë të sëmurë e të varfër

Motër Sandra dhe M. Bardhë

PËRVOJË E FESË DHE SHËRBIMIT ME TË RINJTË SHQIPTARË!

Guri i Zi:

Kampi veror i të rinjve 2022

Ne nuk kishim qenë kurrë në Shqipëri dhe zbuluam Gur i Zi për herë të parë duke parë imazhet e Googlemaps sepse askush nuk dinte se çfarë të priste. Tani është pak sikur të ishte shtëpia jonë!

Kemi filluar të mendonim për një eksperiencë misionare tetorin e kaluar, kur u regjistruam, ende pa e njohur njëri-tjetrin, në rrugën e Animacionit Misionar "Në zemrën e botës", të propozuar çdo vit nga Salezianët e Piemontes.

Jemi 7 të rinj, që vijmë nga Orator dhe famulli të Piemontes, me disa vite përvojë pas shpatullave në animimin (gjallërimin) e fëmijëve.

Rruga e formimit që kishim zgjedhur na dha mundësinë të bënim disa takime me karakter shpirtëror dhe sociopolitik për të njohur botën, për të thelluar realitetin e misionit tek njerëzit, për të verifikuar thirrjen tonë për të shkuar përtej vendeve tona të jetës së përditshme, për të dhuruar fenë tonë, në radhë të parë për të na rritur neve dhe për t'u dhënë një dorë të tjerëve.

Secili sillte me vete arsyet dhe historinë e tij dhe, kështu, i besuam plotësisht vetes: nuk zgjodhëm as shokët e udhëtimit, as destinacionin, vendin. Ne e lëmë veten të udhëhiqemi nga Provania e Zotit.

Në maj na propozuan që të niseshim për në Shqipëri me një prift shoqërues dhe ne thamë po, entuziastë dhe të gatshëm për të pasur eksperiencën të reja.

Mbërritëm në Gur i Zi më 1 gusht dhe për tre javë u vumë në shërbim të komunitetit, të pritur nga Don Raffaele, Don Erasmo dhe nga njerëzit me shumë ndere dhe disponueshmëri të madhe. Programi ynë kishte dy përbërës kryesorë. Para së gjithash, njohja e realitetit të kishës shqiptare, historisë dhe të tashmes së saj: duam të kultivojmë të qenit vëllezër e motra, duke qenë një komunitet i vetëm përtej kilometrave që na ndajnë dhe kulturat dhe historitë kaq të ndryshme midis kombeve tona. Përbërësi i dytë ishte të vinim në dispozicion, me atë që dimë të bëjmë, veçanërisht animacionin, oratorion, për t'u dhënë një dorë, për t'i ndihmuar ata të rriten, për të ndarë përvojën e fesë dhe shërbimit me të rinjtë shqiptarë.

Për t'i bërë të gjitha këto konkrete, në javën e parë propozuam momente formimi për animatorët e rinj duke u mbështetur në përvojën tonë dhe karizmin Salezian: "Të jemi të krishterë të mirë dhe qytetarë të ndershëm". Reflektuam mbi ndjenjën e të qenit animator, mbi rëndësinë e mbështetjes tek të tjerët dhe në shërbimin ndaj të vegjëlve; ne luajtëm lojëra dhe aktivitete për të kapërcyer frikën tonë për t'u lidhur me të tjerët dhe për të mësuar të hidhemi pa turp. Me të rinjtë, të cilët janë shtuar gjithmonë në numër dhe që kanë shfaqur menjëherë që në fillim entuziazëm dhe dëshirë të madhe për të marrë pjesë, kemi zbuluar se para së gjithash duhet të fillojmë nga njohja e vetvetes, duke pranuar pikat tona të forta dhe të dobëta.

Frika jonë e madhe ishte padyshim gjuha dhe ndryshueshmëria e kulturës, por, përveç shumë

episodeve madje qesharake të frazave të shpjeguara me gjepte, të përkthyesve të detyruar të punonin jashtë orarit dhe fjalëve të mësura përmendësh me një përpjekje të vogël shqiptimi, ne përjetuam një mirëseardhje të madhe, e cila erdhi të na takojë dhe hapi dyert edhe pa e njohur njëri-tjetrin, para se të prezantoheshim, kështu, në besim, duke na hapur zemrat dhe duke na detyruar të përgjigjemi në të njëjtën mënyrë.

Ishin rreth tridhjetë të rinj që ndoqnë këto ditë "kursin e animatorëve", nga mosha 15 deri në 19 vjeç: u vunë në dispozicion, u argëtuan dhe zgjodhën të merrnin pjesë, edhe pse shpesh janë të zënë me punë ose me familjen, për mirësinë për të qenë bashkë dhe për t'u bërë mirë të tjerëve.

Në javën e dytë dhe të tretë bëmë edhe aktivitete me të vegjlit, pasdite, duke ofruar lojëra, valle, punishte të vogla teatrale dhe byzylykë. Njëqind fëmijë e pranuan propozimin dhe mbushën oborret dhe sallonet, duke na testuar neve dhe animatorët vendas, duke na bërë të zbatojmë atë që kishim ndarë dhe duke na bërë të dërgojmë për t'i bërë ata të luajnë dhe të jenë së bashku në një mënyrë të krishterë dhe konstruktive, si dhe argëtuese.

Kishim ardhur për të dhënë një dorë, u kthyem në shtëpi plot me dhurata që nuk i prisnim.

Jemi shumë mirënjohës për pritjen që na është bërë nga ky komunitet dhe kemi besim se të rinjtë animator mund të vazhdojnë t'i kushtojnë kohën, energjinë dhe entuziazmin e tyre me më të rinjtë. Në mënyrën tonë të vogël tashmë ndihemi pak shqiptar dhe kemi besim se për Gurin e Zi, ashtu si edhe për të rinjtë e tjerë të Shqipërisë, mund të ketë një të ardhme të madhe, pavarësisht vështirësive që ende shënojnë jetën e shumë njerëzve.

Mbërritëm pak të hezituar, plot entuziazëm dhe me kaq shumë pyetje, u larguam si dikush që lë një copëz nga zemra e tij sepse ndihej si në shtëpinë e tij.

Shpresojmë që përvoja të mund të përsëritet dhe të gjejë vazhdimësi, me grupe të tjera si ne të Piemontes ose me të tjerët të cilët Provania do të dërgojë, dhe sigurisht lidhja e krijuar në këto ditë do të zgjasë në zemrat tona për një kohë të gjatë.

Faleminderit Gur i zi, faleminderit Don Raffaele, faleminderit të gjithë fëmijëve, të rinjve dhe të gjithë komunitetit.

Valentina dhe don Alberto

“TË RRITENI NË BASHKIM, NË PJESËMARRJE NË MISION”

Prot. N. 126/2022 - Shkoder, 05/10/2022

**Lënda: Urime më rastin e 50-Vjetorit të Themelimit të Famullisë
“Zoja Pajtores e shqiptarëve” në Michigan (SHBA)**

***Drejtuar: Dom Ndue Gjergjit, famullitar
dhe të gjithë bashkë atdhetarëve në Detroit (Michigan)***

Të dashur !

Së pari dua të ju falënderoj për zemërsisht për mikpritjen që me keni bërë gjatë vizitës sime në famullitë tuaja. Ishte me të vërtetë një eksperiencë mjaft e bukur dhe mahnitëse. Me vjen keq se nuk munda të qëndroja për 50 vjetorin e famullisë.

Me lejoni që të marr pjesë në festën tuaj më këtë letër. Historia e dhimbshme e popullit tonë, shpesh herë i ka detyruar shumë personalitete si Dom Preka Ndrevasaj të emigrojnë por jo për të qëndruan pa bërë asgjë, ose për të kërkuar komoditetë por përkundrazi për të qenë një derë e hapur për të gjithë shqiptarët, gjithmonë një rrugë treguese por edhe një “dritë” shprese sepse Meshtari e ka për detyrë të “ndriçojë” të tjerët në rrugën e Zotit, duke qenë solidar me ata!

Pas ndihmesës së madhe në Itali duke ndihmuar shumë emigrantë atje, me ndihmën e Mons. Zef Oroshit ai emigroi në SHBA duke themeluar dhe Famullinë e parë shqiptare në Michigan “Zoja Pajtorja e Shqiptarëve” ku mbledhi shumë bashkatdhetarë duke formuar çdo organ kishtar por edhe bashkëpunimin me Komunitetin Mysliman dhe Bektashi në të cilët gjeti një bashkëpunim të frytshëm për të mirën e shqiptarëve.

Vepra e Tij la shumë gjurmë të mëdha të cilat i kemi për detyrë gjithsecili ti trashëgojmë me dinjitet të lartë, ashtu siç po bën dhe pasardhësi i tij Dom Ndue Gjergji.

Gjatë vizitës sime, kam vënë re përshtirësinë e devocionin ndaj Nënës sonë Shën Terezës së Kaltutës por në Kishat tuaja ju mungonte një “pjesë” e Shqipërisë, Martirët shqiptarë të cilët dhanë jetën për binomin “Fe e Atdhe”

Me gëzim të madhe Ju a solla relikte të tyre që ti vendosni në Kishat tuaja që ti shprehni atyre dashurinë e madhe që keni për Zotin e Shqipërinë. Lutuni Martirët tanë për Paqen në Botë për Kishën e për familjet tuaja.

Në këtë 50-vjetor të Kishës “Zoja Pajtores e Shqiptarëve” të themeluar nga Dom Prekë Ndrevasaj, mendoj se për të nderuar Don Preken do të mundoheni të praktikoni mësimet e tija, duke qenë katolikë të mirë, duke mbajtur fort në Fe familjet tuaja, duke marrë pjesë çdo të diele në Meshën e Shenjtë, duke jetuar në solidaritet me njërin-tjetrin.

Të dashur, gjatë Meshës të së dielës, që kremtova në famullinë tuaj me 25 shtator, Ju kam nxitur që të luteni shumë për thirrjet e reja meshtarake dhe rregulltare dhe që nga familjet tuaja katolike të lindin Meshtar dhe Motra misionare për Komunitetin tuaj.

Për këtë kërkojmë ndërmjetësinë Zojës sonë Mari,

Nënën e Këshillit të Mirë, Shën Terezës së Kalkutës dhe të 38 Martirëve të Lum' të Shqipërisë.

Urimet e mia më të përzemërta Dom Ndue Gjergjit, Dom Fredi Kalaj, dom Giovanni Kokona, Motrave Vitore, Gabriela dhe Klaudia dhe bashkëpunëtorëve e tyre me të ngushtë, për të gjithë besimtarëve, për nismën për të festuar 50-vjetorin e famullisë “Zoja Pajtores e Shqiptarëve”, duke kujtuar themeluesin e saj Dom Prekë Ndrevasaj.

Ju, po kujtoni të shkuarën, por njëkohësisht, ju edhe po ndërtoni të ardhmen. 50-vjetori i themelimit të Kishës “Zoja Pajtores e Shqiptarëve” është një përvjetori që vë në dukje sakrificat e mëdha që keni bërë , trashëgiminë e lenë juve nga Dom Prekë Ndrevasaj, por edhe arritjet dhe sukseset tuaja në shumë aspekte.

Uroj që të vazhdoni lumturisht si deri tani në veprimtarinë tuaj Fetare dhe Atdhetare dhe se bashku të vazhdoni të ndërtoni komunitetin tuaj, si na kërkon Papa Françesku ne ecjen sinodale: “të rriteni në bashkim, në pjesëmarrje bashkë-përgjegjësi dhe në mision”.

Duke ju uruar çdo të mire dhe duke ju falenderuar për kontributin tuaj ekonomik për Kishën tonë në Shqipëri, Ju përshëndes dhe Ju bekoj të gjithëve përzemërsisht.

+ Angelo Massafra O.F.M

*Arqipeshkëv Metropolit i Shkodër-Pult
President i Konferencës Ipeshkvnore të Shqipërisë*

Valentin Lumaj

NJË JETË NË SHËRBIM TË KRISHTIT DHE TË ATDHEUT

*Simpoziumi shkencor kushtuar 50-vjetorit të famullisë “Zoja Pajtore”
Detroit, SHBA, 8 tetor 2022.*

Historia e Shqipërisë mbas Gjergj Kastriotit, në të gjitha stacionet kryesore të ekzistencës së saj, identifikohet me figura të shquara fetare, sidomos të klerit katolik, që nga Buzuku tek Budi dhe Bogdani, Mjeda dhe Fishta, e deri tek shenjtëresha Nëna Terezë. Nga ky këndvështrim, në rrjedhën e ndritur të historisë shqiptare të shekullit të XX dhe XXI, veçojmë edhe meshtarin Dom Ndue Gjergji, i cili nën dritën e Krishtit, gjithë jetën dhe veprën e tij ja ka kushtuar dhe vazhdon t’ia kushtojë Zotit dhe kombit.

Dom Ndue Gjergji lindi në Stubullën e Epërme, Kosovë. Ai vjen një familje e pastër dhe fisnike shqiptare, e cila i ka dhënë Kishës dhe kombit shqiptar disa meshtarë të nderuar: Dom Gjergj Gjergji, Dom Lush Gjergji, dom Aleksandër Gjergji dhe Dom Ndoun. Shkollën fillore dhe gjimnazin i kreu në vendlindje. Është diplomuar në Romë në degën e teologjisë në vitin 1973. Është shuguruar meshtar në Komunën e Binçës më 11 gusht 1973, nga i ndjeri ipeshkvi Mons. Nikë Prela. Pas shugurimit meshtar Dom Ndou, ka shërbyer për vite me radhë me përkushtim e dashuri në famullinë e Binçës, nga viti 1975 – 1993.

Takimi i parë i Dom Ndout me të lumen Shenjta Nëna Tereze në vitin 1976, sigurisht që ka qenë një nga shtysat dhe motivimet kryesore të Dom Ndout në rrugëtimin e tij meshtarak.

Në Vitin 1997, Dom Ndue Gjergji emërohet ambasador i Kishës Shqiptare në SHBA, pikërisht në Kishën e “Zojës Pajtore”.

Komuniteti katolik shqiptar në Michigan, kishte 25 vjet në atë kohë, pra në vitin 1972, që kishte themeluar famullinë e vet katolike të pagëzuar me emrin e Zojës Pajtore të Shqiptarëve, nën drejtimin e famullitarit historik dhe legjendar të kësaj Kise, Dom Prenk Ndrevashaj. Viti 1997, kur Dom Ndue Gjergji, erdhi në Kishën “Zoja Pajtore”, gjeti një komunitet solid dhe të

integruar dhe një famulli të mirëorganizuar, kjo jo vetëm në shërbesat kishtarë dhe shpirtërore, por edhe në aktivitete të tipit laik të kulturës dhe traditës shqiptare.

Ardhja e një meshtari të ri, solli një stil dhe mentalitet të ri në Famullinë tonë. Dom Ndou fitoi shumë shpejt besimin dhe zemrat e besimtarëve por edhe të komunitetit në përgjithësi. Përgatitja e bollshme intelektuale, thjeshtësia, ndershmëria, përvuejtnia dhe pasioni për t’u shërbyer nevojtarëve në çdo kohë, këto ishin tiparet e para dhe në vazhdimësi të famullitarit tonë të nderuar, Dom Ndue Gjergji.

Qysh nga ajo kohë Kisha jonë nën drejtimin e dom Ndout, ka njohur rritje të vazhdueshme, si në aspektin fetar të predikimit të fjalës së Zotit, por edhe në aspektin e jetës shoqërore, letraro-artistike, si dhe të promovimit të vlerave atdhetare e patriotike të komunitetit shqiptar këtu

në Michigan.

Në kuadër të aktivitetit në shërbim të Kishës, Dom Ndou vazhdoi misionin e Dom Prenk Ndrevashtë në mbajtjen e meshëve disa herë në javë, pagëzime, krezime sakramente të tjera që çoi në rritjen e familjeve anëtare të Kishës. Dëshiroj të theksoj përkushtimin dhe përkujdesjen e pandërprerë të Dom Ndout ndaj të sëmurve, njerëzve të braktisur, çiftëve me mosmarrëveshje, personave të dëshpëruar dhe çdo njeriu në nevojë, jo vetëm të famullisë tonë, por të komunitetit të gjerë shqiptar, me këshilla frymëzuese, me lutje dhe ndihma financiare.

Dom Ndue Gjergji solli në famullinë tonë të Zojës Pajtores, një plejadë të re aktivitetesh. Kryesor dhe që ja vlen të përmendet ka qenë dhe vazhdon të jetë udhëtimi dhe marrja pjesë në “March for Life”, një marshim proteste kundër abortit, që organizohet çdo vit në Washington DC, nga pjesëtarë të Kishave të ndryshme, besimtarë dhe rinia konservatore amerikane. Me gjithë rrugën e gjatë dhe vështirësitë e udhëtimit në mes të dimrit, nganjëherë me rrugë të akullta dhe borë, në asnjë rast Dom Ndou nuk hoqi dorë nga organizimi i këtij udhëtimi në mbrojtje të jetës.

Tjetër aktivitet përmend udhëtimin peligrinazh të Famullisë tonë në bazilikën National Shrine në O2hio, ku përveç lutjeve dhe përkushtimit, pelegrinët shqiptarë kanë rast të mblidhen në grupe familjare dhe argëtim në natyrë.

Përveç detyrës së tij meshtarake, për vetë faktin që kjo detyrë ushtrohej në Diasporë, koha dhe ndërgjegjja e tij kombëtare e brumosur në gjakun e tij të pastër shqiptar, e thirri edhe në një mision tjetër, po aq të rëndësishëm sa është edhe përkushtimi ndaj Zotit, ruajtja e ndjenjës, traditës dhe identitetit kombëtar në shqiptarët e emigruar në Amerikë. “Për Fé dhe Atdhe”, siç thotë Dom Ndou shpesh, ka qenë motoja që i ka prirë atij në rrugëtimin e tij meshtarak në Famullinë tonë 50 vjeçare.

Një ndër aktivitetet kryesore shoqërore të Famullisë së Zojës Pajtores, ka qenë dhe mbetet Festivali tradicional, që mbahet çdo vit në ambientet e Kishës tonë, në fundjavën e festës Amerikane të Punës (Labor Day). Sukesi i këtij aktiviteti shoqëror, nuk mund të kishte mbijetuar dhe të kishte qenë kaq i suksesshëm, po të mos kishte qenë gatishmëria dhe pasioni i dom Ndout. Rreth gjashtë muaj përpara çdo Festivali, dom Ndou kishte si kujdes parësor, thirrjen e Këshillit të Kishës për të filluar përgatitjet, çdo vit një risi, çdo vit një vështirësi e re, por çdo gjatje edhe me një suksesshëm, kjo falë urtisë, eksperiencës dhe frymës pozitive të përçarur ndër anëtarët e Këshillit dhe në komunitet nga Dom Ndou. Nga mbledhjet pafund të Këshillit të Kishës, është e pamundur të mos jetë prezenca e tij. Edhe nëse ndonjëherë ai mungon, këshilltarët dinë të vazhdojnë punën, të gjithë e dinë çfarë është mirë për Kishën tonë.

Në vazhdim të kësaj tradite dhe qëllimit parësor të përcimit të vlerave, traditës dhe kulturës shqiptare ndër brezat e rinj shqiptaro-amerikanë, ka qenë edhe organizimi i Festivalit mbarëkombëtar në qendër të metropolit të Michiganit në Hart Plaza në Detroit, ku gjithmonë Dom Ndue Gjergji ka qenë bashkëudhëheqës

i grupit organizator.

Përveç Festivaleve vjetore, jeta shoqërore e Famullisë plotësohet me aktivitete të shumëllojshme periodike apo të përvitshme. Festa e Flamurit dhe e Pavarësisë është traditë që përsëritet çdo 28 Nëntor dhe festohet në mënyrë madhështore dhe dinjitet.

Në përmirësim dhe përmbushje të këtij misioni kombëtar, Dom Ndue Gjergji ka lënë shenjen, firmën dhe vulën e tij, si ideator dhe drejtues i Komisionit Organizator të Simpoziumit Shkencor “100 Vjet Pavarësi” të zhvilluar më 27 dhe 28 Nëntor 2012, në sallën e Kishës “Zoja Pajtores”. Gjithashtu nën drejtimin e tij, u botua libri me përmbledhje të të gjitha punimeve të këtij Simpoziumi.

Po ashtu Dom Ndue Gjergji drejtoi Komisionin Organizator të Akademisë Shkencore “Gjergj Kastrioti-Skënderbeu” me 27 dhe 28 Janar 2018, të organizuar në sallën e Kishës “Zoja Pajtores”. Dom Ndou ishte një ndër ideatorët e propozimit të Diasporës për shpalljen e Gjergji

Kastriotit “At i Kombit”, projekt i cili ka mbetur në sirtarët e ministrive të Qeverive shqiptare.

Nën kujdesin e Dom Ndout, ka pasur në vazhdimësi promovime të veprave të shkrimtarëve, celebrime familjare, fejesa, dasma dhe hatre. Nga ana tjetër, nuk ka aktivitet kombëtar apo shoqëror të dorës së pare, që Dom Ndou të mos jetë i pranishëm dhe pjesë e grupeve organizuese.

Dom Ndue Gjergji njihet edhe si një menaxher i shkëlqyeshëm me njohuri dhe aftësi të mëdhaja si në mbledhjen e fondeve, po ashtu edhe në proceset arkitekturale, ndërtimore dhe planifikuese.

Si meritë e punës organizuese të Don Ndout dhe përgjigjes në kohë të Famullisë, u bë e mundur sigurimi i këtij ambienti të ri të Kishtar që kemi sot. Një Kishë me hapësira dhe ambiente të mjaftueshme për të gjitha rastet dhe nevojat e Famullisë dhe të komunitetit.

Dom Ndue Gjergji është ideatori dhe promotori, që nëpërmjet fondit të Kishës “Zoja Pajtores” të Shqiptareve, donacioneve të Famullisë dhe të komunitetit shqiptar, financoi ndërtimin e sallës dhe ambienteve të mësimdhënies të Qendrës Kulturore “Nënë Tereza”. Kjo Qendër Kulturore, megjithëse ndodhet në hapësirat e Kishës “Zoja Pajtores”, ajo është një qendër multifunksionale, me klasa të gjuhës shqipe, të valles, instrumenteve etj., në shërbim të komunitetit shqiptar të të gjitha besimeve në Michigan. Falë ideve dhe atdhedashurisë së Dom Ndout Gjergji, gjuha, traditat dhe

kultura shqiptare është mbajtur dhe vazhdon të mbahet gjallë në komunitetin shqiptar në Michigan.

Dom Ndue Gjergji, në mënyrë të vazhdueshme ka ndihmuar financiarisht dhe në forma të tjera, qindra familje në nevojë të komunitetit shqiptar. Pas fatkeqësisë natyrore të tërmetit të vitit 2019 në Shqipëri, Dom Ndou ishte nismëtar i mbledhjes së fondeve të konsiderueshme në ndihmë të familjeve të prekura nga ky tërmet.

Si rezultat i këtij aktiviteti të gjerë dhe shumëdimensional të Kishës tonë të drejtuar nga Dom Ndue Gjergji, në shtator të vitit 2013, Kisha e Zojës Pajtores vlerësohet me titullin e lartë “Nderi i Kombit”, mbas vizitës që Presidenti i Shqipërisë, i ndjeri Bujar Nishani, vizitoi Kishën tonë dhe komunitetin në Michigan.

Ndërsa në Korrik të vitit 2022, në vlerësim të punës dhe kontributeve në shërbim të komunitetit dhe çështjes kombëtare shqiptare, Presidenti i Shqipërisë, Ilir Meta do të vlerësonte me meritë të plotë Dom Ndue Gjergjin, me dekoratën e artë “Nënë Tereza”.

Mbas 25 vitesh shërbesë dhe përkushtim, tek personi i Dom Ndue Gjergjit, në aspektin religjioz, dallojmë një “kalorës” të devotshëm të Krishtit, një apostull, që në asnjë moment nuk pushon predikimin e ungjillit, dhënien e këshillës dhe fjalës së mirë. Në aspektin individual, tek Dom Ndue Gjergji shohim njeriun e mire, të përvuajtur, të mençur, të paqetë, njëkohësisht stoik dhe qendrestar i së drejtës dhe të vërtetës njerëzore. Si njeri publik, Dom Ndou lehtësisht mund ta identifikojmë si strateg të paqes në mes shqiptarëve të përmbledhur në kulte të ndryshme fetare, shoqata dhe parti. Nëse ndër shqiptarë ka një mosmarrëveshje apo “gërvishje”, Dom Ndou do të thërritet dhe gjendet aty në do kohë të ditës apo natës, ku fjala e tij kthehet në “melhem shërues mbi plagët”. Tek Dom Ndou, sado i madh të jesh, para tij je i vogël sado i mençur të jesh, para tij ndihesh i paformuar, sado guximtar të jesh para tij ndihesh i dobët, sado ideator i mirë të jesh para tij gjen vizione dhe rrugë të reja, para dom Ndout të vogël, sikurse para Zotit të padukshëm, ndjen madhësinë dhe ndrojtjen. Dom Ndue Gjergji, si Bari i mirë, e ka ruajtur dhe e ruan me kujdes grigjën e vet të Zojës Pajtores të shqiptarëve.

Vlerësime për Dom Ndue Gjergjin:

Visar Zhiti, shkrimtar, poet, diplomat: “Bari i shqiptarëve në Kishën tonë në Michigan, “Pajtorja e Shqiptarëve” është një ikonë e gjallë e besimit, e mirësisë dhe besës shqiptare. Ka mbi dy dekada që shërben këtu

me përkushtim, me dashuri pa fund, në gjuhën amë shqipe. atë liturgjike që u qëndroi shekujve si një kështjellë dhe shpalos vlera të pavdekshme katolike dhe në SHBA, aleatin jetik të Kombit shqiptar. Dom Ndou Gjergji është miku i të gjithëve, ka mirësinë dhe buzëqeshjen e motrës së Tij. Shenjtës Nënë Tereza, meshtarit i së Mirës dhe i Dritës...”

Samir Repishti, Ph.D. ish i burgosuni politik në Shqipërinë komuniste (1946-56) dhe Jugosllavinë komuniste (1959-60):

“Për hir të punës së dom Ndue Gjergjit, binomi historik Fe e At dhe është sot ma i fortë.

Puna e tij për këtë binom, të martirizues nga komunistët afetare (unë jam dëshmitar!) do të çmohet në historinë tonë të mbrojtjes së fesë dhe atdheut. Zoti i Madhe bekoftë jetën dhe punën tuaj.”

Dr. Ruki Kondaj (PhD, MSC , RA), Ambasadore Kombi . Presidente Nderi e Shoqatës Bashkësisë Shqiptaro, Kanadeze, Toronto:

“E njoh personalisht Dom Ndue Gjergjin, si një udhëheqës shpirtëror si dhe një lider popullor që me mençuri e urtësi di të drejtojë, të organizojë , të falë, të mësojë, të edukojë të gjithë ata që e duan besimin Katolik që predikojnë. Ai di të bashkëpunojë me institucionet si motra si kishtare ashtu edhe me xhaminë dhe Tegenë, se kështu janë të mëshiruar cilësitë e tij si udhëheqës shpirtëror dhe lider popullor ! Respekt”

Gjeka Gjellaj, Ph.D, doktor i shkencave Filozofike:

“Dom Ndou ishte një ndër seminaristët më të devotshëm në Dubrovnik. Adhuronte studimet dhe ishte shumë i respektueshëm nga eprorët. Aq i devotshëm ishte Dom Ndou, sa mori nderin dhe detyrën e Prefektit të Kongregacionit Marijan. Ndërsa në sport, në futboll ka qenë i talentuar”.

Lek Brisku, i pari xhakon shqiptar në shtetin Chicago:

“...Falenderoj Zotin për përkushtimin dhe miqësinë e Dom Ndue Gjergjit. Jam i nderuar dhe i bekuar që e kam njohur, ta quaj mik, ta quaj vëlla. Zoti vazhdoftë ta bekojë shërbesën e tij dhe ju mund të vazhdojë ta ndjekë Jezusin kudo që Ai ju thërret të shkojë”.

Valentin Lumaj, studiues:

“Zoti e bekoftë nënën dhe babën e të lindën, Zoti e bekoftë Dom Ndue Gjergjin dhe Famullinë e “Zoja Pajtores e shqiptarëve”.

MEMORIALI I GJERGJ KASTRIOTIT(SKENDERBEU) VENDOSJET NË KOMUNËN E TRENTOS - ITALI

Me datën 22 tetor 2022, Imzot Angelo Massafra së bashku me Imzot Gjergj Meta Ipeshkëv i Rrëshenit, morën pjesë në ceremoninë e vendosjes së një monumenti, në Trento-Itali, kushtuar Gjergj Kastriotit-Skënderbeut. Për inaugurimin e këtij monumenti u organizua dhe një Konferencë Shkencore me temën "Gjergj Kastrioti Skënderbeu "Një Hero me Vizion Evropian " .

I gjithë aktiviteti u organizua nga Shoqata "Teuta" më presidente e saj znj. Leonora Zefi nga Lezha.

Të pranishëm ishin drejtuesit më të lartë të Trentos, duke nisur nga kryetari i Bashkisë, deputetë të Parlamentit Italian, Prelatë të Kishës Katolike, përfaqësues diplomatikë të Shqipërisë dhe të Kosovës, historianë, studiues, artistë, aktivistë etj. Kryetari i Bashkisë Lezhë, Z.Pjerin Ndreu, në shenjë vlerësimi për titullarët e lartë të Trentos, të cilët kanë mbështetur këtë iniciativë të Znj. Leonora Zefi, u shpërndau atyre certifikata mirënjohjeje, duke shprehur mirënjohje të thella për nderin që na bënë me vendosjen e memorialit të heroit tonë kombëtar Gjergj Kastrioti, si dhe për mbështetjen që i japin komunitetit shqiptarë në integrimin në jetën shoqërore italiane. Një falënderim i veçantë për Znj. Leonora Zefi dhe për të gjithë anëtarët e Shoqatës "Teuta".

Në fillim të aktivitetit që zhvillua, ceremonia e inaugurimit të monumentit (Stelës) së Gjergj Kastriotit-Skënderbeut, e me pas Konferenca shkencore kushtuar Atletit të Krishterimit, Gjergj Kastriotit –Skënderbeu.

Në konferencë u nder të tjera u theksua, së sot e 555 vite më parë, më 26 tetor të vitit 1467, Gjergj Kastrioti-Skënderbeu e zhvendosi rezidencën dhe oborrin e tij nga Kruja për në qytetin e lulëzuar të Lezhës. Si e tillë, duke nisur prej kësaj date dhe deri kur Kryeheroi ndërroi jetë, Lezha shërbeu si selia qendrore e komandës së përgjithshme të ushtrisë arbëro-veneciane në luftën e zhvilluar kundër Perandorisë Osmane.

**KËRKOJENI
FYTYRËN TIME**

Arqipeshkvi Shkoder - Pult 2022

Dritan Ndoci

RREZE MEDITIMESH

Arqipeshkvi Shkoder - Pult 2022

Ma. Liza Brunga

**KISHAT E ZADRMËS DERI
NË PRAG TË KUVENDËT
TË ARBRIT**

Instituti Albanologjik, Tiranë 2021

KUMBONA E SË DIELLËS

revistë fetaro-kulturore dymujore
e Kryedioqezës Metropolitane Shkodër-Pult

Tirazhi: 100 kopje

Çmimi: 100 lekë (Evropë: 2 Euro)

Parapagimi vjetor 600 lekë
(Evropë: 12 Euro)

e-mail: n_ukgjini@yahoo.it

Web page: www.kishakatolikeshkoder.com

Adresa: Arqipeshkvia Shkodër,
Sheshi "Gjon Pali II"

Shtypur në eleven studio - www.11stud.io